ISSN : 2528-9861
e-ISSN : 2528-987X

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
58140 Sivas/Türkiye
ilahiyat.dergi@cumhuriyet.edu.tr
https://dergipark.org.tr/tr/pub/cuid

27-2
Aralık
December
2023

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi

27-2 Aralık / December 2023

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi - Cumhuriyet Theology Journal
ISSN: 2528–9861 **e-ISSN:** 2528-987X
Cilt / Volume: 27 Sayı / Issue: 2 (15 Aralık/December 2023)

Previous Title
Founded in 1996 as *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*
Year Range of Publication with Former Title: 1996-2015
Vol. 1, no. 1 – Vol. 19, no. 2
Former ISSN: 1301 – 1197 Former e-ISSN: 1304-9399
Dergi Eski Adı: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
(Yayımlanan Sayılar: Yıl 1996, Cilt 1, Sayı 1 – Yıl 2015, Cilt 19, Sayı 2)

KAPSAM: Dinî Araştırmalar
İslam Araştırmaları
PERİYOT: Yılda 2 Sayı
(15 Haziran & 15 Aralık)
BASIM YERİ: Rektörlük Matbaası
Sivas, Türkiye

BASIM TARİHİ: 15 Aralık 2023

YAYIN DİLİ: Türkçe & İngilizce & Arapça

SCOPE: Religious Studies
Islamic Studies
PERIOD: Biannually
(15 June & 15 December)
PLACE OF PUBLICATION: Rectorate
Printing House, Sivas, Türkiye

PUBLICATION DATE: December 15, 2023
L. PUBLICATION: Turkish & English & Arabic

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, uluslararası bilimsel hakemli bir dergidir.
Cumhuriyet Theology Journal is an international peer-reviewed academic journal published twice a year.

Makaleler, İngilizce başlık, öz (en az 350 kelime), anahtar kelimeler (en az 5 kavram),

ve *ISNAD Atıf Sistemi* ne uygun olarak hazırlanan kaynakça içerir.

Articles contain an English title, an abstract (at least 350 words), keywords (at least 5 concepts) and a bibliography prepared with *The ISNAD Citation Style*.

YÖNETİM YERİ VE ADRESİ / EXECUTIVE OFFICE
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Sivas, 58140, TÜRKİYE
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology, Sivas, 58140, TÜRKİYE
mailto: ilahiyat.dergi@cumhuriyet.edu.tr
Tel: (90 346) 487 12 15 Fax: (90 346) 487 12 18
https://dergipark.org.tr/tr/pub/cuid

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC) olarak lisanslıdır. Dergide yayınlanan çalışmalarının hukûkî sorumluluğu yazarlarına aittir.

Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC The legal responsibility of the studies published in the journal belongs to the authors.

YAYINCI/PUBLISHER
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, 58140, Sivas, TÜRKİYE
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology, 58140, Sivas, TÜRKİYE

SAHİBİ / OWNER
The Owner of the Journal on behalf of Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology

Prof. Dr. Ömer Aslan
oaslan@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ / RESPONSIBLE MANAGER
Dr. Abdullah Pakoğlu
apakoglu@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet Univeristy, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

EDİTÖR / EDITOR IN CHIEF
Dr. Hamit Demir
hamitdemir@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

EDİTÖR YARDIMCILARI / ASSİSTANT EDİTÖR

Arş. Gör. Abdurrahman Poyraz
apoyraz@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Arş. Gör. Sena Kaplan
senakaplan@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Arş. Gör. Esma Güneş
ekorucu@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Arş. Gör. Gülistan Kızıleniş
gaktas@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Arş. Gör. Bayram Ünce
bayramunce@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Arş. Gör. Ömer Faruk Özbek
ofarukozbek@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Arş. Gör. Naim Yaman
nyaman@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology

Arş. Gör. İlknur Bahadır
ilknurbahadir@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Arş. Gör. Merve Yetim
merveyetim@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

ALAN EDİTÖRLERİ / SECTION EDITORS

Dr. Rukiye Gögen
rukiye-yilmaz58@hotmail.com
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Education
Sivas, TÜRKİYE

Dr. Maruf Çakır
marufca@hotmail.com
Kütahya Dumlupınar University, Faculty of Theology
Kütahya, TÜRKİYE

Dr. Sema Korucu Güven
semaguven@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Sivas, TÜRKİYE

Arş. Gör. Adil Koyuncu
adilkoyuncu@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Arş. Gör. Yakup Esenboğa
yakupesenboga@gmail.com
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Arş. Gör. Abdullah Taşkır
abdullahtaskir@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Arş. Gör. Sema Perk
caglarsema@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Arş. Gör. Büşra Nur Tutuk
busranurtutuk@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Arş. Gör. Berra Ergül
berraergul@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Arş. Gör. Merve Erçoban
merveercoban@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Arş. Gör. Abdullah Furkan Yaman
furkanyaman@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Arş. Gör. Ömer Faruk Ayvaz
omerfarukayvaz@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

YABANCI DİL EDİTÖRLERİ / FOREIGN LANGUAGE EDITORS
Prof. Dr. Ömer Faruk Yavuz
ofyavuz@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Prof. Dr. Savaş Kocabaş
savaskocabas@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Dr. Elif Hilal Karaman
elif.karaman@deu.edu.tr
Dokuz Eylül University, Faculty of Theology,
İzmir, TÜRKİYE

İSTATİSTİK EDİTÖRÜ / STATISTICS EDITOR
Doç. Dr. Murat Akyıldız
muratakyildiz@anadolu.edu.tr
Anadolu University, Open Education Faculty,
Eskişehir, TÜRKİYE

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD
Prof. Dr. M. Sait Özervarlı
sozervar@yildiz.edu.tr
Yıldız Technical University, Humanities and Social Sciences,
Istanbul, TÜRKİYE

Prof. Dr. Mürteza Bedir
mbedir@istanbul.edu.tr
Istanbul University, Faculty of Theology,
Istanbul, TÜRKİYE

Prof. Dr. Necmettin Gökkır
ngokkir@istanbul.edu.tr
Istanbul University, Faculty of Theology,
Istanbul, TÜRKİYE

Prof. Dr. Ünal Kılıç
ukilic@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Prof. Dr. Cemal Ağırman
agirman@cumhuriyet.edu.tr

Doç. Dr. Zuhal Ağılkaya Şahin
zuhal.agilkayasahin@medeniyet.edu.tr
İstanbul Medeniyet University, Faculty of Education
Istanbul, TÜRKİYE

Dr. Hakime Reyyan Yaşar
hakimereyyan.yasar@ikc.edu.tr
İzmir Katip Çelebi University, Faculty of Theology
Izmir, TÜRKİYE

Dr. Abdullah Taha Orhan
abdullahorhan@nehsehir.edu.tr
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Faculty of Islamic Sciences,
Nevşehir, TÜRKİYE

Dr. Kenan Tekin
kenan.tekin@yalova.edu.tr
Yalova University, Faculty of Islamic Sciences,
Yalova, TÜRKİYE

Dr. Fatümetül Zehra Güldaş
f.zehra.guldas@gmail.com
Erzincan Binali Yıldırım University, Faculty of Arts and Sciences,
Erzincan, TÜRKİYE

Dr. Metin Güven
metinguven1416@hotmail.com
Ministry of National Education,
Ankara, TÜRKİYE

Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Prof. Dr. Yusuf Doğan
doganyusuf58@hotmail.com
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Doç. Dr. Jon Hoover
Jon.Hoover@nottingham.ac.uk
Nottingham University, School of Humanities,
Dept of Theology,
UNİTED KİNGDOM

Doç. Dr. Adem Çiftci
ademciftci28@hotmail.com
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Doç. Dr. Ahmet Çelik
ahmetcelik@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Doç. Dr. Fatih Ramazan Süer
ramazansuer_58@hotmail.com
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Doç. Dr. İrfan Kaya
ikaya@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Doç. Dr. Nurullah Yazar
yazar@ankara.edu.tr
Ankara University, Faculty of Theology,
Ankara, TÜRKİYE

Dr. Abdullah Pakoğlu
apakoglu@gmail.com
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Doç. Dr. Murat Çelik
mcelik@ybu.edu.tr
Ankara Yıldırım Beyazıt University, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Ankara
TÜRKİYE

Dr. Mehmet Çetin
mehmetcetin@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Dr. Ayşe Mine Akar
aysemineakar@gmail.com
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Dr. Rukiye Gögen

Prof. Dr. Ahmet Yıldırım
ayildirim2000@hotmail.com
Ankara Yıldırım Beyazıt University, Faculty of Islamic Sciences,
Ankara, TÜRKİYE

Prof. Dr. Alim Yıldız
ayildiz@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Prof. Dr. Hüseyin Yılmaz
hyilmaz@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Sivas, TÜRKİYE

Prof. Dr. Talip Özdeş
tozdes@cumhuriyet.edu.tr
Yozgat Bozok University, Faculty of Theology
Yozgat, TÜRKİYE

Prof. Dr. Ömer Kara
omer.kara@atauni.edu.tr
Atatürk University, Faculty of Theology
Erzurum, TÜRKİYE

Prof. Dr. Muammer İskenderoğlu
muammer.iskenderoglu@erdogan.edu.tr
Recep Tayyip Erdogan University, Faculty of Theology
Rize, TÜRKİYE

Dr. Tarık Abdulecelil
info@tarik.me
Ain Shams University, Department of Islamic

rukiye-yilmaz58@hotmail.com
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Education
Sivas, TÜRKİYE

MİZANPAJ EDİTÖRÜ / LAYOUT EDİTÖR
Elektronik Dergi Ofisi
edo@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University
Sivas, TÜRKİYE

DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD
Prof. Dr. Abdullah Kahraman
a.kahraman69@hotmail.com
Marmara University, Faculty of Theology
Istanbul, TÜRKİYE

Prof. Dr. Enbiya Yıldırım
enbiyayildirim@hotmail.com
Ankara University, Faculty of Theology,
Ankara, TÜRKİYE

Prof. Dr. İsmail Çalışkan
duralaroltu@hotmail.com
Ankara University, Faculty of Theology,
Ankara, TÜRKİYE

Prof. Dr. Ramazan Altıntaş
ramazanaltintas59@hotmail.com
Necmettin Erbakan University, Faculty of Theology
Konya, TÜRKİYE

Prof. Dr. M. Doğan Karacoşkun
mkaracoskun@kilis.edu.tr
Kilis 7 Aralık University, Faculty of Theology
Kilis, TÜRKİYE

Studies
EGYPT

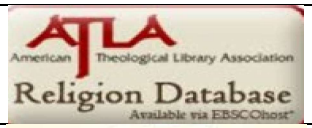
Dr. Bakıt Murzarayimov
murzaraim@mail.ru
Manas University, Department of Islamic Studies
KYRGYZSTAN

HAKEM KURULU / REFEREE BOARD

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, en az iki hakemin görev aldığı çift taraflı kör hakemlik sistemi kullanmaktadır. Hakem isimleri gizli tutulmakta ve yayımlanmamaktadır.

Cumhuriyet Theology Journal uses double-blind review fulfilled by at least two reviewers. Referee names are kept strictly confidential.

DİZİNLENME BİLGİLERİ / ABSTRACTING AND INDEXING SERVICES

	ESCI: Emerging Sources Citation Index Indexing Start: 01/01/2015 Volume/Issue: 19/1
	Scopus Indexing Start: 01/01/2016 Volume/Issue: 20/1
	EBSCO Humanities International Index Indexing Start: 07/01/2016 Volume/Issue: 20/1 * Uluslararası Din Alan İndeksi
	EBSCO Humanities Source Ultimate Indexing Start: 07/01/2016 Volume/Issue: 20/1 * Uluslararası Din Alan İndeksi
	ATLA RDB©: ATLA Religion Database© Indexing Start: 20/05/2016 Volume/Issue: 20/1 * Uluslararası Din Alan İndeksi
	MLA International Bibliography Indexing Start: 14/06/2016 Volume/Issue: 20/1

	ProQuest Central Indexing Start: 15/01/2017 Volume/Issue: 21/1
	ProQuest TÜRKİYE Database Indexing Start: 15/01/2017 Volume/Issue: 21/1
	ULAKBİM TR DİZİN Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı **TURKISH NATIONAL DATABASE Social Science and Humanities Database** Indexing Start: 01/01/2012 Volume/Issue: 16/1
	CEEOL: Central and Eastern European Online Library Indexing Start: 06/10/2016 Volume/Issue: 20/1

Diğer indeksler için bk. https://dergipark.org.tr/tr/pub/cuid

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi
Cilt: 27 / Sayı: 2 (15 Aralık 2023)

Cumhuriyet Theology Journal
Volume: 27 / Issue: 2 (December 15, 2023)

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Editörden
From The Editor
Hamit Demir _____

ARAŞTIRMA MAKALELERİ/RESEARCH ARTICLES

Allah'ın Hükümleriyle Hükmetme Meselesi: Maide Suresi 44., 45. ve 47. Ayetler Özelinde
The Issue of Ruling with Allah's Provisions: In Specific to the 44th, 45th, and 47th Verses of Surah al-Mā'ida
Nasi Aslan-Derviş Tokgöz _____ 310-328

Âhiret Hayatının Gerekliliği Bağlamında İmam Mâtürîdî'nin Deizm Eleştirisi
Imam Māturīdī's Criticism of Deism in The Context of the Necessity of the Hereafter
Hasan Gümüşoğlu _____ 329-348

Marifetullah'ın Vücûbiyetine İlişkin Yaklaşımlara İnsanın Psikolojik, Genetik ve Nörobiyolojik Doğası Bağlamında Bir Çözümleme
An Analysis of the Approaches to the Modality of Marifatullah in the Context of Human Psychological, Genetic and Neurobiological Nature
Seyithan Can_____ 349-368

Zâhirî Âlimler Nezdinde Halku'l-Kur'an Meselesi
The Issue of the Halku'l-Qur'an in the Eyes of Zahiri Scholars
Hüsamettin Kaya _____367-382

Basra Mu'tezilesine Göre Seslerin Oluşumu
The Formation of Sounds According to Basrian Mu'tazila
Zeynep Şeker _____ 383-403

Kavramsal, Tarihsel ve Pratik Açıdan Dinden Dönme ve İnanç Özgürlüğü
Conceptual, Historical and Practical Aspects of Apostasy and Freedom of Belief
Faruk Sancar-Rıza Korkmazgöz_____ 404-421

Bir Nübüvvet Savunusu Olarak Mâverdî'nin (ö. 450/1058) A'lâmü'n-nübüvve Adlı Eserinin Değerlendirilmesi
The Evaluation of al-Māwardī's A'lām al-nubuwwah as a Defense of Prophethood
Eyüp Gür-Ahmet Çelik_____ 422-442

İçindekiler

İbn Rüşd'de Bilginin Mahiyeti, Oluşumu ve Heyûlânî Akıl
The Nature, Formation of Knowledge and Material Reason in Averroes
Fevzi Yiğit _____ 443-458

Raûf Yektâ Bey Türk Mûsikîsi'nin 24'lü Ses Sistemini Risâletü'ş-Şihâbiyye'den mi Almıştır?
Did Raûf Yektā Bey Get the 24-Sound System of Turkish Music from al-Risālah al-Shihābiyyah?
Mehmet Öncel-Turgut Yahşi_____ 459-479

Meçhul Bir Hanefî Fakihi: Bakkâlî ve Bazı Fıkhî Görüşleri
Identification of the Ḥanafī Jurist Referred to as al-Baqqālī and Some of His Fiqh Ideas
Ekrem Koç _____ 480-503

Cessâs'ın Hurma Nebizi ile Abdest Alma Meselesine Dair İstidlalleri: Bir Ebû Hanîfe Savunuculuğu Örneği
Jassâs's Istidlâls on the Issue of Wudû' with the Date Nabîdh: An Example of Abû Hanîfa Advocacy
İbrahim Özpolat_____ 504-523

V-r-d Fiilinin Semantik Analizi Bağlamında "Sizden Herkes Cehenneme Uğrayacaktır" Ayetinin Değerlendirilmesi
An Evaluation of the Verse "There is None of You Who Will Not Pass Over It" in Terms of the Semantic Analysis of the Verb w-r-d
Muhammed Ersöz _____ 524-537

Muhâsibî'nin Fehmü'l-Kur'ân'ı Bağlamında Kur'an'ı Anlamanın Neliği/Tefsir İlminin Öncülleri

The Nature of Understanding of the Qur'an in the context of Muhâsibî's Fehmü'l-Qur'an/ Premises of The Scıence of Interpretation

Muhammed İsa Yüksek_____538-558

Belâğat Açısından Karşılaştırmalı Okuma Denemesi: Bakara Sûresinde Rızık Kelimesinin Kullanıldığı Ayetler Örneği

A Comparative Reading in Terms of Rhetoric: An Example of Verses where the Word "Rizq" is Used in Surah al-Baqarah

İsmail Bayer-Esra Hacımüftüoğlu _____ 559-575

Kur'ân'daki Tekrarların 7. Yüzyıl Arapların Dili Kullanım Âdet ve Edebî Zevkleriyle İlişkisi

The Relationship of the Repetitions in the Qur'ān with the Language Usage Traditions and Literary Tastes of the Arabs of the Nuzūl Period

Emrah Dindi_____ 576-591

Furkân Sûresinin 30. Âyetine Dair Müfessirlerin Yaklaşımları Ve Hz. Peygamber'in Allah'a Münâcâtının Makâsidî Tefsir Açısından Yorumu

The Approaches of Exegetes Regarding the 30th Verse of the Surah al-Furqān and the Interpretation of Prophet Mohammed's Supplication/Complaint to God in Terms of the Method of Maqāsidī Tafsir

Zakir Demir_____ 592-618

Contents

Ebu'l-Ḥasen ibn 'Abdirraḥmān İbn Muḥammed al-Ḥaṭīb aş-Şirbīnī aş-Şāfi'ī'nin Fetḥu'r-Raḥīmi'r-Raḥmān fī tefsīri Āyeti "inne Allāhe ya'muru bi'l-'adli ve'l-İḥsān" adlı kitabı: İnceleme ve Tahkik
Fatḥ al-Raḥīm al-Raḥmān fī tafsīr Āyat "inna Allāha ya'muru bi al-'adl wa al-iḥsān" by Abū al-Ḥasan b. 'Abd al-Raḥmān b. Muḥammad al-Khaṭīb al-Shirbīnī al-Shāfi'ī: Study and Critical Edition
Zakir Aras_____ 619-639

Hz. Peygamber Dönemi Nakîza Şiirleri Üzerine Bir İnceleme: Bedir Savaşında Dırâr b. el-Hattâb ve Ka'b b. Mâlik Örneği
Ḍirār b. al-Khaṭṭāb and Ka'b b. Mālik's Naḳīḍa Type Poetry Competitions in the Battle of Badr
Mehmet Yılmaz_____ 640-660

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Farklılaştırılmış Öğretime İlişkin Öz Yeterlik Algıları
Self-Efficacy Perceptions of DKAB Teachers on Differentiated Instruction
Mehmet Yıldz_____ 661-683

Dinî Kimliğin Oluşumunda Çocukluk Döneminin Etkisi Rol Teorisi Bağlamında Psikolojik Bir Analiz
The Effect of Childhood on the Formation of Religious Identity: A Psychological Analysis on the Context of Role Theory
Şerife Ericek Maraşlıoğlu-Saffet Kartopu_____ 684-705

Siyer İlmi Açısından Sahâbe Nesli Şaḥîfelerinin Oluşum Süreci ve Mahiyeti
The Formation Process and Nature of Sirah's Companions Generation Codexes
Yunus Akyürek 706-725

Maniheizm Hakkında Bir İnceleme: Mesajlarıyla Yaşayan Din
A Study on Manichaeism: Living Religion with its Messages
Mehmet Mekin Meçin_____ 726-745

Ahlaki Bir Erdemden Hukuki Yükümlülüğe: Muvâsât
From a Moral Virtue to Legal Obligation: al-Muwāsāt
Nurten Zeliha Şahin_____ 746-768

EDİTÖRDEN

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi Yeni Sayı: Cilt 27 Sayı 2

Değerli okuyucular, kıymetli araştırmacılar,

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi'nin 27/2 sayısıyla karşınızdayız. Dergimiz bilimsel kriterlerden, yayın ilkelerinden ve etik değerlerden ödün vermeden yoluna devam etmekte; kendisine hedef olarak belirlediği A sınıfı dergilerin yer aldığı indekslere girme yolunda emin adımlarla ilerlemekte, alanında öncü olma rolünü sürdürmek için yoğun bir gayret göstermektedir. Dergimizin görünürlüğü, makalelerimizin taranırlığı ve atıf sayılarımız her geçen gün artmaktadır. Bu süreçte dergimizin eski adına yapılan atıfların birleştirilmesi yapılmış olup atıf sayımız 2021 ve 2022 yıllarında 40'a ulaşmıştır. 2023 yılında yayınlanan makalelere yapılan atıf sayımızın bu rekoru egale edeceğini ümit ve temenni ederken birleştirme işlemini yapan Yazım Desteği ekibine de teşekkürlerimi sunuyorum.

Her yıl 15 Haziran ve 15 Aralık tarihlerinde, 2 sayı ve 1 özel sayı yayınlamayı görev edinmiş olan dergimiz, yeni yayın döneminde de yoğun bir ilgi ve teveccühe mazhar olmuştur. Bu sayıda dergimize din bilimlerinin farklı alanlarında birbirinden değerli 87 araştırma makalesi gelmiştir. Her bir makale dergimizin yayın ilkeleri doğrultusunda incelenmiş ve gerekli şartları sağlayan makaleler hakem sürecine dahil edilmiştir. Değerlendirmeler neticesinde bu makalelerin 55 tanesi reddedilmiş, 27 makale kabul almıştır. Yayına kabul edilen 4 adet İngilizce makale, özel sayımızda (27/3) yayınlanmıştır.

Dergimize makale gönderen bütün araştırmacılara, hakemlerimize, üst düzey fedakarlıklarıyla akademik yayıncılığa katkı sunan editöryal ekibimize ve mizanpaj görevini üstlenen üniversitemiz Elektronik Dergi Ofisi'ne teşekkür ediyorum. Üniversitemiz idaresine, fakülte dekanlığımıza, yazı işleri müdürlüğümüze ve rektörlük basımevine minnet duyduğumu ayrıca belirtmek isterim.

Dergimiz editörlüğünde bayrak değişimi olmuştur. Dergimizin 2022'dan beri editörlüğünü yapan ve Cumhuriyet İlahiyat Dergisi'nin bu günlere ulaşmasında önemli katkısı olan fakültemiz öğretim üyesi Doç. Dr. Adem Çiftçi hocamız görevinden ayrılmış; bu sayıdan itibaren editörlük görevi şahsıma tevdi edilmiştir. Bu

Adem Çiftçi hocamız görevinden ayrılmış, bu sayıdan itibaren editörlük görevi şahsıma tevdi edilmiştir. Bu görevin kıymet ve mesuliyetinin farkındayım. Çünkü bizden önce bu görevi üstlenen editör hocalarımız dergi yayıncılığı alanında ulusal ve uluslararası arenada öncü bir misyon üstlenen Cumhuriyet İlahiyat Dergisi'ni önemli bir seviyeye, prestijli bir konuma taşımışlardır. Bu vesileyle derginin kuruluşundan bugüne, görev alan bütün editörlerimize, özellikle Dr. Abdullah Demir, Dr. Sema Yılmaz ve son olarak Doç. Dr. Adem Çiftçi hocalarıma katkılarından ötürü şükranlarımı sunuyorum.

Dergimiz yayın kurulunda gerçekleştirdiğimiz istişareler neticesinde aşağıdaki hususların önümüzdeki sayıdan itibaren uygulanması kararlaştırılmış ve bu hususlar dergi sayfamızda ilan edilmiştir. Önümüzdeki sayıdan (Haziran 2024) itibaren uygulanmak üzere,

i. Haziran ve Aralık dönemlerine kabul alan İngilizce makalelerin Aralık'ta İngilizce Özel Sayı olarak yayınlanmasına karar verilmiştir.

Siz değerli okuyucularımızı hürmet ve muhabbetle selamlarım. Yeni sayımızda görüşmek dileğiyle…

Dr. Öğr. Üyesi Hamit Demir
Editör
hamitdemir@cumhuriyet.edu.tr
https://orcid.org/0000-0002-5930-0249

FROM THE EDITOR

The Latest Issue of Cumhuriyet Theology Journal: Volume 27 Issue 2

Dear Readers and Researchers,

We are here with issue 27/2 of Cumhuriyet Journal of Theology. Our journal continues on its way without compromising scientific criteria, publishing principles, and ethical values; It is taking firm steps towards entering the indexes containing Class A journals, which it has set as its target, and is making intense efforts to maintain its role as a pioneer in its field. The visibility of our journal, the searchability of our articles, and our citation numbers are increasing day by day. In this process, citations to the old name of our journal were combined and our number of citations reached 40 in 2021 and 2022. While I hope and pray that the number of citations to articles published in 2023 will equal this record, I would also like to thank the Writing Support team who carried out the merging process.

Our Journal, which has undertaken to publish 2 issues and 1 special issue on 15 June and 15 December every year, has received intense interest and favor in the new publication period. In this issue, our journal received 87 valuable research articles in different fields of religious sciences. Each article was examined following the publication principles of our journal, and articles that met the necessary conditions were included in the referee process. As a result of the evaluations, 55 of these articles were rejected and 27 articles were accepted. 4 English articles accepted for publication were published in our special issue (27/3).

I would like to thank all the researchers who submitted articles to our journal, our referees, our editorial team who contributed to academic publishing with their high-level sacrifices, and our university's Electronic Journal Office, which took on the task of layout. I would also like to express my gratitude to the administration of our university, our faculty deanery, our editorial office, and the rectorate printing house.

There has been a flag change under the editorship of our journal. Our faculty member Assoc. Prof. Adem Çiftci has resigned from his position; as of this issue, the editorship duty has been entrusted to me. I am

aware of the value and responsibility of this task. Our editors who took on this duty before me have carried the Cumhuriyet Journal of Theology, which has undertaken a pioneering mission in the national and international arena in the field of journal publishing, to an important level and a prestigious position. On this occasion, I would like to thank all the editors who have worked in the journal since its establishment, especially Dr. Abdullah Demir, Dr. Sema Yılmaz, and finally Assoc. Prof. Adem Çiftçi. I would like to express my gratitude to them for their contributions.

As a result of our consultations with the editorial board of our journal, it was decided to implement the following issues starting from the next issue and these issues were announced on our journal page. To be implemented starting from the next issue (June 2024),

It has been decided that the English articles accepted for the June and December periods will be published as a Special Issue in December as English.

I greet you, our valued readers, with respect and affection. Hope to see you in our new issue…

Ass. Prof. Hamit Demir
Editor
hamitdemir@cumhuriyet.edu.tr
https://orcid.org/0000-0002-5930-0249

Cumhuriyet Theology Journal, 27(2): 640-660, 2023
DOI: 10.18505/cuid.1322322

Cumhuriyet Theology Journal

cuid.cumhuriyet.edu.tr | Founded: 1996 Available online, ISSN: 2528-9861 Publisher: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Ḍirār b. al-Khaṭṭāb and Kaʿb b. Mālik's Naḳīḍa Type Poetry Competitions in the Battle of Badr

Mehmet Yılmaz[1,a,*]

[1]*Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Theology, Department of Arabic Language and Rhetoric, Çanakkale/Turkiye*

**Corresponding author*

Research Article

History
Received:03/07/2023
Accepted: 30/10/2023
Published: 15/12/2023
Pub Date Season: Aralık

Plagiarism:
This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright:
This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC)

Ethical Statement:
It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited

ABSTRACT

The subject of this study is the *naḳīḍa* (opposing) type of poetry competitions between the Meccan poet Ḍirār b. al-Khaṭṭāb (d. 12/633) and the Muslim poet Kaʿb b. Mālik (d. 50/670) from Medina during the Battle of Badr, when the Muslims and the polytheists confronted for the first time. The problem is the questioning of the approaches reflected in the naḳīḍa poems, which were used as a means of propaganda and psychological superiority by the Muslims and polytheists during the Battle of Badr. Naḳīḍa poems, the subject of the study, are important for getting to know the two opposite understandings closely and forming an opinion about the naḳīḍa poems sung during the era of the Prophet Muhammad. Although there are some recent studies on naḳīḍa poems from the era of the Prophet, these studies lacked details and only mentioned general features. The interesting approaches and fine details reflected in the verses, such as Ḍirār b. al-Khaṭṭāb's claims aiming to distract attention and discredit the Muslims of Medina in the face of the unexpected defeat of the Meccan army at Badr that the Battle of Badr was a tribal war between the Meccans and the Medinans, makes this study prominent. On the other hand, Kaʿb b. Mālik's verses reflect the approaches bearing traces of the Islamic faith and draw attention to the fact that the battle was between faith and unbelief and the Muslims of Medina were proud of their support for the Messenger of Allah. Undoubtedly, Meccan immigrants participated in the Battle of Badr along with the Muslims of Medina. Even so, Kaʿb b. Mālik does not mention Muhājirs (immigrants) in his verses. This suggests that Kaʿb b. Mālik may have concentrated on responding to the allegations made by Ḍirār b. al-Khaṭṭāb. Document analysis, one of the qualitative method techniques, was used in the study. First, a literature review was conducted to better understand the subject, and the studies related to the field were briefly mentioned. Then, summary information about the concept and background of naḳīḍa is provided. Two call-and-response poems between the Jāhiliyyah period poet Imruʾ al-Qays (d. 545) and ʿAbīd b. al-Abraṣ (d. 555) are included as an example for the first phases of naḳīḍa poems. Then, brief information about the Meccan poet Ḍirār b. al-Khaṭṭāb and the Medinan poet Kaʿb b. Mālik are presented. After the background information, two naḳīḍa poems of both poets were examined and analyzed, and the differences in the Battle of Badr were pointed out. Concepts that are common in the eulogies of the Jāhiliyyah period, such as nobility, being a master warrior, and generosity, draw attention in Ḍirār b. al-Khaṭṭāb's verses. On the other hand, in his verses Ka'b b. Mālik uses terms and expressions brought by Islam such as the Messenger of Allah, there is no Lord but Allah, unbelievers, Hell, and hellfire. In the verses of both poets, there are clues about the commonly used battle orders and war equipment of the period. The opinions are summarised in the conclusion part of the study.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Naḳīḍa, the Era of the Prophet, Ḍirār b. al-Khaṭṭāb, Ka'b b. Mālik, Battle of Badr.

Bedir Savaşı Özelinde Dırâr b. el-Hattâb ve Ka'b b. Mâlik'in Nakîza Türü Şiir Atışmaları

Araştırma Makalesi

Süreç
Geliş: 03/07/2023
Kabul: 30/10/2023
Yayın Tarihi: 15/12/2023
Yayın Sezonu: Aralık

İntihal:
Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Telif hakkı:
Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) kapsamında yayımlanmaktadır.

Etik Beyan:
Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur .

Copyright

This work is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License

ÖZ

Bu çalışmanın konusu Müslümanlarla Müşriklerin ilk defa karşı karşıya geldikleri Bedir savaşı münasebetiyle Mekkeli şair Dırâr b. el-Hattâb (öl. 12/633) ve Medineli Müslüman şair Ka'b b. Mâlik (öl. 50/670) arasında geçen nakîza türü şiir atışmalarıdır. Problemi ise Bedir savaşı sırasında iman ve şirk blokları tarafından hem propaganda hem de psikolojik üstünlük sağlama aracı olarak kullanılan nakîza şiirlerine yansıtılan yaklaşımların sorgulanmasıdır. Çalışma konusu nakîza şiirleri birbirine zıt iki anlayışı yakından tanıma ve Hz. Peygamber döneminde söylenen nakîza şiirleri hakkında kanaat oluşturma bakımından önem arz etmektedir. Her ne kadar Hz. Peygamber dönemine ait nakîza şiirleriyle ilgili son dönemlerde bazı çalışmalar yapılmış olsa bile bu çalışmalarda detaylara inilmemiş ve genel özelliklere değinmekle yetinilmiştir. Çalışmamızı ayrıcalıklı kılan husus, Bedir'de Mekke ordusunun beklenmedik yenilgisi karşısında Dırâr b. el-Hattâb tarafından dikkatleri dağıtmak ve Medineli Müslümanları itibarsızlaştırmak amacıyla Bedir savaşının Mekkelilerle Medineliler arasında bir kabile savaşı olduğu iddiasının öne sürülmesi gibi beyitlere yansıtılan ilginç yaklaşımlar ve ince detaylardır. Buna mukabil Ka'b b. Mâlik'in ise bu savaşın imanla küfrün savaşı olduğuna dikkat çekmesi ve Medineli Müslümanların Allah Resûlü'ne verdikleri destek ile övünmesi gibi İslâm inancının izlerini taşıyan yaklaşımları beyitlere yansıtmasıdır. Kuşkusuz Bedir savaşına Medineli Müslümanlarla birlikte Mekkeli Muhacirler de katılmışlardır. Hal böyle olmakla birlikte Ka'b b. Mâlik, beyitlerde Muhacirlerden söz etmemektedir. Bu durum Ka'b b. Mâlik'in Dırâr b. el-Hattâb tarafından öne sürülen iddialara karşılık vermeye yoğunlaşmış olabileceği ihtimalini akıllara getirmektedir. Çalışmada nitel yöntem tekniklerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Öncelikle konunun daha iyi anlaşılması amacıyla literatür değerlendirmesi yapılmış ve alanla ilgili çalışmalara kısaca değinilmiştir. Ardından nakîza kavramı ve arka planı hakkında özet bilgiler verilmiştir. Burada Câhiliye şairi İmru'u'l-Kays (öl. 545) ile 'Abîd b. el-Abras (öl. 555) arasında geçen ve nakîza şiirlerinin ilk evrelerine örnek teşkil edecek mahiyette olan iki adet atışma şiirine yer verilmiştir. Daha sonra Mekkeli şair Dırâr b. el-Hattâb ve Medineli şair Ka'b b. Malik'le ilgili özet bilgiler sunulmuştur. Arka plan mahiyetindeki özet bilgilerden sonra Bedir savaşı özelinde her iki şaire ait tespit edilen iki adet nakiza şiiri incelenmiş, tahlil edilmiş ve farklılıklara dikkat çekilmiştir. Dırâr b. el-Hattâb'a ait beyitlerde Câhiliye devri övünme şiirlerinde sıkça rastlanan asalet, usta savaşçı olma ve el açıklığı gibi kavramlar dikkat çekmektedir. Buna mukabil Ka'b b. Mâlik'e ait beyitlerde ise Allah Resûlü, Allah'tan başka Rab olmadığı, kafir, Cehennem ve Cehennem ateşi gibi İslâm dininin beraberinde getirdiği terimler ve ifadeler yer almaktadır. Her iki şaire ait beyitlerde dönemin yaygın olarak kullanılan savaş düzeni ve savaş araç gereçleri ile ilgili ipuçlarına da rastlanmaktadır. Çalışmada sona gelindiğinde edinilen kanaatler sonuç kısmında toparlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagati, Nakîza, Hz. Peygamber Dönemi, Dırâr b. el-Hattâb, Ka'b b. Mâlik, Bedir savaşı.

[a] myilmaz93@hotmail.com 0000-0002-8223-7065

How to Cite: : Yılmaz, Mehmet. "Ḍirār b. al-Khaṭṭāb and Ka'b b. Mālik's Naḳīḍa Type Poetry Competitions in the Battle of Badr". Cumhuriyet Theology Journal 27/2 (December 2023), 640-660. https://doi.org/10.18505/cuid.1322322

Atıf: Yılmaz, Mehmet. "Hz. Peygamber Dönemi Nakîza Şiirleri Üzerine Bir İnceleme: Bedir Savaşında Dırâr b. el-Hattâb ve Ka'b b. Mâlik Örneği". Cumhuriyet İlahiyat Dergisi 27/2 (Aralık 2023), 640-660. https://doi.org/10.18505/cuid.1322322

Giriş

İnsanlık tarihi boyunca varlığı koruma ve çıkarları gözetme gibi nedenlere dayalı olarak dünyadaki hemen her yerinde savaşlar ve çatışmalar süregelmiştir. Kuşkusuz bu durum konumu itibarıyla kurak çöl ikliminin hâkim olduğu Arap Yarımadası'nda yaşayan Araplar için de geçerlidir. Zorlu çöl iklimi koşullarında yaşam mücadelesi veren Araplar varlıklarını koruyabilmek amacıyla küçükbaş hayvan, at ve deve gibi evcil hayvanlar yetiştirmek durumundaydılar. Küçükbaş hayvanların ve develerin sütünden, süt ürünlerinden, etinden ve derisinden yararlanmaktaydılar. Atlar çevik olmaları sebebiyle daha çok savaş meydanlarında tercih edilmekteydi. Develer ve atlar çöl ortasında uzun mesafeler kat etmek için ulaşım aracı olarak da kullanılmaktaydı. Yaşamları büyük ölçüde evcil hayvanlara bağlı olan Çöl Arapları, hayvanlarını yeterince beslemek amacıyla mevsimlik otlak alanlar aramak ve yağış alan bölgelere göç etmek durumundaydılar. Sınırlı sayıdaki su kaynaklarına sahip olmak amacıyla kabileler arasında gerginlikler, çatışmalar ve savaşlar yaşanmaktaydı. Geleneksel kabile kuralları gereği öldürülenlerin intikamını almak amacıyla kabilede her birey bütün imkanları seferber etmekle yükümlüydü.[1] Araplar üzerinde büyüleyici etkiye sahip olan şiir dili de kabilenin sözcüsü konumundaki şairler tarafından devreye sokulmakta ve hasım kabile karşısında psikolojik üstünlük sağlamak amacıyla bir tür propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Şiirlerde hasım kabileyi korkak olma, savaş meydanlarından kaçma ve geride korumasız kadınları ve çocukları bırakma gibi rencide olacakları türden iddialarla itibarsızlaştırma cihetine gitmekteydiler. Bunu yaparken mensubu bulundukları kabile bireylerinin asaletleri ve savaş meydanlarında sergiledikleri kahramanlıkları gibi hasletlerle de övünmekteydiler. Hasım kabileye mensup şairler de benzer iddialarla rakiplerine karşılık vermekteydiler. Karşı koyacak güce sahip olmayanlar ise güçlü tarafı kızdıracak davranışlardan uzak durmaktaydılar.[2]

İslâm döneminde de benzer çatışmalar ve savaşlar devam etmiştir. Ne var ki İslâm döneminde baş gösteren çatışmalara ve savaşlara sevk eden gerekçeler bu sefer iman ve küfür blokları arasındaki çekişmeler olmuştur. Çatışmalar ve savaşlar sırasında her iki bloka mensup şairler beyitler aracılığıyla hasım karşısında psikolojik üstünlük sağlamak ve güç gösterisinde bulunmak için çaba sarf etmişlerdir.

Bu çalışmada Bedir Savaşı münasebetiyle Mekkeli şair Dırâr b. el-Hattâb ile Hazrecli şair Ka'b b. Mâlik arasında geçen nakîza türü şiirler konu edilecektir. Her ne kadar Abdussamed Yeşildağ'a ait "Sadru'l-İslâm Dönemi Naka'id Şiirleri Üzerine" başlıklı makale ile Turgay Gökgöz'e ait "Arap Şiirinde Nakîza Türü" adlı iki makale yayınlanmış olsa bile söz konusu makalelerde konuların tabiatı gereği detaylara inilmediği ve genel özelliklere değinmekle yetinildiği görülmektedir. Tahsin Ekim'e ait "Bedir Savaşı'nı Hazırlayıcı Etkenler ve Sonuçlar" başlıklı çalışma ile Neslihan Yıldız'a ait "Siyer ve Meğazi Eşliğinde Kur'an Vahyini Okumak Enfâl Sûresinde Bedir Savaşı Örneği" başlıklı iki adet Yüksek Lisans çalışması yapıldığı da görülmektedir. Başlıklardan da anlaşılacağı

[1] en-Nas, İhsân, *el-'Aṣabiyyetu'l-ḳabeliyye ve eseruhā fi'ş-şi'ri'l-umevī* (Dimaşk: Dâru'l-Fikr, 1973), 107-110.

[2] el-Câhız, Ebû 'Usmân 'Amr b. Bahr, *el-Ḥayavān*, thk. Abdusselâm Muhammed Hârûn (Kahire: Şeriketu Mektebeti ve Matba'ati Mustafa el-Bâbî el-'Halebî ve Evlâduh, 1965), 2/83; Kabeş, Ahmed, *Mecma'u'l-ḥikem ve'l-emṣāl fi'ş-şi'ri'l-'Arabī* (Dimaşk: Dâru'r-Raşîd, 1979), 419.

üzere bu çalışmalarda Bedir savaşı farklı zaviyelerden incelenmiştir. Çalışmamızda ise iman ve şirk bloklarına mensup şairler tarafından dile getirilen nakîza şiirlerine has özellikler ve farklılıklar çalışma konusu şiirler çerçevesinde etraflıca değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Konunun daha iyi anlaşılması amacıyla öncelikle *nakîza* kavramının tanımı, arka planı ve Dırâr b. el-Hattâb ile Ka'b b. Mâlik'in hayatı hakkında özet bilgiler vermek yerinde olacaktır.

1. *Naḳīḍa/Nakîza* Kavramı ve Arka Planı

Arapçada (n-ḳ-ḍ/ن-ق-ض) kökünden gelen *naḳīḍa*, sözlükte şiir yoluyla bir düşünceye muhalefet etmek[3] anlamındadır. Istılahta ise, beyitlerde öne sürülen iddiaları rakip şair tarafından çürütmek, hasmı hicvetmek ve kendi şahsı veya halkı ile övünmek amacıyla aynı vezin ve kafiye üzerine nazmedilen atışma şiiri[4] manasındadır. Daha çok *naḳāiḍ* şeklinde çoğul olarak kullanılmaktadır. Nakîza türü şiirlerde politika, övünme, hiciv, mersiye ve nesîb gibi ana temaya bağlı konu bütünlüğü söz konusudur. Yine nakîza türü şiirlerde vezin, kafiye ve şiire ahenk veren revî harfindeki harekenin korunması esastır.[5]

Nakîza şiirleri, Câhiliye dönemi Arap şiirleri kadar eskidir. Hal böyle olmakla birlikte kaynaklarda ilk evreleri hakkında kanaat oluşturacak nitelikte tam teşekküllü şiirlere rastlanmamaktadır.[6] Belki hamaset, övünme, mersiye ve hiciv şiirleri zımnında ilk evreleri hakkında ipuçları yakalamak mümkün gözükmektedir. Zira hasım karşısında psikolojik üstünlük sağlama içgüdüsüyle hareket eden şairler, savaşlar sırasında hamaset şiirleri okumakta ve beyitler aracılığıyla hem karşı tarafa tehditler savurmakta hem de parlak geçmişleriyle övünmektedirler. Aynı zamanda öldürülenlerin ardından ağıtlar yakmakta ve yaşadıkları duygu yoğunluklarını beyitlere yansıtmaya çalışmaktadırlar. Bunu yaparken satır aralarında karşı tarafa tehditler savurmakta ve sahip oldukları değerlerle övünmektedirler. Benzer biçimde hiciv temalı beyitlerde hasmı cimrilik, korkaklık, savaş meydanından kaçma ve soysuz olma[7] gibi rencide olacağı türden ifadelerle alay konusu yapmakta ve hasım tarafın övünç vesilesi olarak gördüğü değerleri itibarsızlaştırma çabasına girmektedir.[8]

Şair İmru'u'l-Kays (öl. 545) ile 'Abîd b. el-Abras (öl. 555) arasında yaşanan atışma tarzındaki beyitler nakîza şiirlerinin ilk evresine örnek kabul edilmektedir. İmru'u'l-Kays, babası Kinde hanedanı Hucr'un Esedoğulları tarafından öldürülmesinin ardından söylediği beyitlerde babasının intikamını alacağına dair Esedoğullarına tehditler savurmakta ve şunları söylemektedir:[9]

---

[3] el-Ferâhîdî, el-Halîl b. Ahmed, *Kitābu'l-'ayn,* thk. 'Abdulhamîd Hindâvî (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 2003), 4/257; el-Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed, *Tehzîbu'l-luga,* tkd. 'Abdusselâm Hârûn (Kahire: Dâru'l-Kavmiyyeti'l-'Arabiyye, 1964), 8/344; el-Cevherî, İsmâ'îl Hammâd, *es-Ṣıḥāḥ tācu'l-lugati ve ṣıḥāḥu'l-'Arabiyye*, thk. Ahmed 'Abdulgafûr 'Attâr (Beyrut: Dâru'l-'İlm li'l-Melâyîn, 1984), 3/1110; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab* (Kahire: Dâru'l-Ma'ârif, ts.), 6/4522.

[4] 'Abdunnûr, Cebbûr, *el-Mu'cemu'l-edebī* (Beyrut: Dâru'l-'İlm li'l-Melâyîn, 1979), 285; 'Âsî, Mîşâl, Ya'kûb, Emîl, *el-Mu'cemu'l-mufaṣṣal fi'l-lugati ve'l-edeb* (Beyrut: Dâru'l-'İlm li'l-Melâyîn, 1987), 2/1260.

[5] eş-Şâyib, Ahmed, *Tārīhu'n-naḳâiḍ fi'ş-şi'ri'l-'Arabī* (Kahire: Mektebetu'n-Nahdati'l-Mısriyye, 1954), 3.

[6] eş-Şâyib, *Tārīhu'n-naḳâiḍ fi'ş-şi'ri'l-'Arabī*, 45.

[7] eş-Şâyib, *Tārīhu'n-naḳâiḍ fi'ş-şi'ri'l-'Arabī*, 44.

[8] eş-Şâyib, *Tārīhu'n-naḳâiḍ fi'ş-şi'ri'l-'Arabī*, 38, 39.

[9] İmru'u'l-Kays, *Dīvān*, thk. Mustafa 'Abduşşâfî (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 2004), 136, 137.

1. يَا لَهْفَ هِنْدٍ إِنْ خَطِئْنَ كَاهِلَا   تَاللّٰهِ لَا يَذْهَبُ شَيْخِي بَاطِلَا
2. حَتَّى أُبِيرَ مَالِكاً وَكَاهِلَا   اَلْقَاتِلِينَ الْمَلِكَ الْحُلَاحِلَا
3. خَيْرَ مَعَدٍّ حَسَباً وَنَائِلَا   وَخَيْرَهُمْ قَدْ عَلِمُوا شَمَائِلَا
4. نَحْنُ جَلَبْنَا الْقُرَّحَ الْقَوَافِلَا   يَحْمِلْنَنَا وَالْأَسَلَ النَّوَاهِلَا
5. وَحَيَّ صَعْبٍ وَالْوَشِيجَ الذَّابِلَا   مُسْتَثْفِرَاتٍ بِالْحَصَى جَوَافِلَا
6. يَسْتَشْرِفُ الْأَوَاخِرَ الْأَوَائِلَا

"Kısraklar Kâhil (oğullarına giden yoldan) sapmış ise vah (Hucr'un eşi) Hind'in başına gelenlere! Allah'a yemin olsun ki yaşlı (hanedan babam) yanlış yolda gitmez(di)

1. Ta ki saygın Hanedanı öldüren Mâlik ve Kâhil(oğullarının) kökünü kurutacağım ana kadar.
2. Soy ve konum itibarıyla Ma'ad (kabilesinin) en seçkinini (öldürenlerin). Güzel hasletlerini bildikleri en güzidelerinin.
3. Biz, bizi ve kana susamış keskin mızrakları taşıyan karın bölgesi ince necip atları celp ettik.
4. Sa'b'ın[10] (yanlısı) topluluk ve esnek mızraklar eşliğinde dörtnala koşan. Ayaklarıyla etrafa taş sıçratan.
5. Ön ve arka ayaklarına çarpan."

Esedoğullarının şairi 'Abîd b. el-Abras, İmru'u'l-Kays'a karşılık vermiş ve öne sürdüğü iddiaları şu ifadelerle çürütmeye çalışmıştır:[11]

1. يَا ذَا الْمُخَوِّفُنَا بِقَتْـــــــــــــــ   ــــــــلِ أَبِيهِ إِذْلَالاً وَحَيْنَا
2. أَزَعَمْتَ أَنَّكَ قَدْ قَتَلْـــــــــــ   ـــــــتَ كَذِبـــــــــاً وَمَيْنَـــــــــــــــــــا
3. هَلَّا عَلَى حُجْرِ بْـــــــــنِ أُ   مِّ قَطَامٍ تَبْكِي لَا عَلَيْنَا
4. إِنَّا إِذَا عَـــــــــضَّ الثِّقَـــــــــــــــــا   فُ بِرَأْسِ صَعْدَتِنَا لَوَيْنَا
5. نَحْمِي حَقِيقَتَنَا، وَبَعْــــــــــ   ـــضُ الْقَوْمِ يَسْقُطُ بَيْنَ بَيْنَا
6. هَلَّا سَأَلْتَ جُمُوعَ كِنْـــــــــــ   ــــدَةَ يَوْمَ وَلَّوْا أَيْنَ أَيْنَـــــــــــــــا

1. "Behey babasının öldürülmüş olması sebebiyle bizi zilletle ve ölümle korkutan adam!
2. (Sen şimdi) yalanla ve gösteriş uğruna saygın liderlerimizi öldürdüğünü mü iddia ettin?
3. Bize değil Hucr b. Ummu Katâm'a ağlasana.
4. Demir alet, mızrağımızın ucunu ısırdığında biz elbet karşı koyarız.[12]
5. Birileri peş peşe yıkılırken mukaddesimizi koruruz.
6. Tabana kuvvet kaçtıkları gün Kinde kalabalıklarına "Nereye? Nereye?" diye sorsaydın ya!
7. Kafalarını keskin kılıç darbeleriyle körelinceye kadar vurduğumuz günlerde.

[10] Beyitte yer alan حي صعب ifadesiyle İmru'u'l-Kays'ı destekleyenler arasında yer alan Sa'b b. 'Ali b. Bekr b. Vâil'in liderliğindeki topluluk kastedilmektedir. Bk. İmru'u'l-Kays, *Dîvân*, 137; el-Cundî, Muhammed Selîm, *İmru'u'l-Ḳays* (Birleşik Krallık: Muessesetu Hindâvî, 2017), 15.

[11] İmru'u'l-Kays, *Dīvān*, 137; 'Abîd b. el-Abras, *Dīvān*, şrh. Eşref Ahmed 'Adra (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1994), 117, 118.

[12] Şair "Demir alet, mızrağımızın ucunu ısırdığında biz elbet karşı koyarız" ifadesi ile "Onurlu ve güçlü olmamız, başkalarının isteklerine boyun eğmemize engeldir" anlamını kastetmektedir. Bk. 'Abîd b. el-Abras, *Dīvān*, 118.

8. Biz Gassân'ın kalabalıklarına hanedanlara geldik. (Dörtnala koştuklarından) zayıf düşmüş kısraklarla
9. Uzun yolculukların ve yorgunlukların üstesinden geldiklerinden kasık bölgeleri incelmiş olan.
10. Hevâzin'i keskin uçlu mızraklarla (su gibi akan kanlarına) kanıncaya kadar dişlemiştik.
11. Savaşın tozu ve dumanı arasında kılıçtan geçiriyorduk onları. (Vuruşmak için) çağrıldığımızda."

Görüleceği üzere her iki kıtada ana tema Esedoğulları tarafından Kinde Hanedanı Hucr'un öldürülmesidir. İlk kıtada şair İmru'u'l-Kays, babasının intikamını alacağına ve Mâlik ve Kâhiloğullarının kökünü kurutacağına dair tehdit dili kullanmaktadır. Ardından Câhiliye dönemi övünme şiirlerinde adet olduğu üzere nesep itibarıyla babasının saygın kimliğine dikkat çekmektedir. Daha sonra Esedoğullarıyla savaşmak amacıyla necip atlarla, keskin mızraklarla ve Sa'b adındaki liderin adamlarıyla geldiğine işaret ederek babasının intikamını alacak yeterli güce sahip olduğu iddiasında bulunmaktadır.

Esedoğullarının şairi 'Abîd b. el-Abras ise beyitler aracılığıyla İmru'u'l-Kays'a karşılık vermekte ve öne sürdüğü iddiaları çürütmeye çalışmaktadır. 'Abîd b. el-Abras'a göre İmru'u'l-Kays babasının öldürülmüş olması sebebiyle kendilerini ölümle tehdit etmek yerine babasına ağlaması gerekmektedir. Öne sürdüğü iddialar gösteriş ve övünme amaçlı olup gerçekleri yansıtmamaktadır. Ardından Esedoğullarının güç sahibi olduklarına ve kimseye boyun eğmediklerine vurgu yaparak İmru'u'l-Kays karşısında Esedoğullarıyla övünmekte ve psikolojik olarak üstünlük sağlama çabası içerisine girmektedir. Akabinde geçmişte Esedoğulları ile Kindeliler arasında yaşanan savaşlarda Esedoğullarının Kindeliler karşısında ortaya koydukları zaferleri ve kahramanlıkları hatırlatarak üstünlük iddiasını pekiştirmektedir. Ne var ki her iki şiir vezin, kafiye ve revî harfi bakımından uyumsuzdur. Nitekim İmru'u'l-Kays, beyitleri recez vezninde ve lâm harfi üzerine kafiyelendirmiş iken 'Abîd b. el-Abras ise vâfir vezninde ve nûn harfi üzerine kurgulamıştır. Kuşkusuz bu durum nakîza şiirlerinin henüz son şeklini almadığına işaret eden göstergelerdendir.

İslâm dönemine gelindiğinde Allah Resûlü, Câhiliye taassubuna karşı savaş açmış böylece kabilecilik anlayışı yerini ümmet anlayışına bırakmıştır. Yine Allah Resûlü, Müslümanlar arasında kardeşlik prensibini deklare etmiş ve İslâm inanç esaslarını hayata geçirerek kısa sürede erdem toplumunun inşasını başarabilmiştir. Ne var ki Kureyş gibi bazı kabileler ve Yahudiler İslâm davetinin yayılmasına karşı çıkmışlardır. Hal böyle olunca Allah Resûlü ve Müslümanlar Medine'ye hicret ettikten sonra iman ve şirk blokları arasında savaşlar baş göstermiştir. Söz konusu savaşlarda nakîza şiirleri İslâm savunmasında sıkça kullanılmıştır. İman ve Şirk bloklarına mensup şairler beyitler aracılığıyla karşılıklı sözlü sataşmalara başvurmuşlardır. Müslüman şairler İslâm davetini savunurlarken, Müşrik şairler de sözlü saldırılarla karşılık verme cihetine gitmişlerdir. Câhiliye dönemi nakîza şiirleri daha çok otlak alanlar, su kaynakları, liderlik, tamahkarlık, taşkınlık, nesep ve savaşlar gibi kabilenin çıkarlarını ilgilendiren hususlar içermekte iken İslâm döneminde ise küfür, İslâm, hidayet ve doğru yoldan sapma gibi insanî ve dinî değerlere ağırlık vermiştir.[13]

Emevîler devrine gelindiğinde meşhur nakîza şairleri Ahtal (öl. 92/710), Cerîr (öl. 110/728) ve Ferezdak (öl. 114/732) arasında yaşanan atışmalarla nakîza şiirleri zirveye ulaşmış ve son şeklini almıştır.[14]

[13] eş-Şâyib, *Târîhu'n-naḳâiḍ fi'ş-şi'ri'l-'Arabî*, 130.

[14] eş-Şâyib, *Târîhu'n-naḳâiḍ fi'ş-şi'ri'l-'Arabî*, 1.

2 Dırâr b. el-Hattâb

Tam adı Dırâr b. el-Hattâb b. Mirdâs el-Kureşî olan muhadram şair, Kureyş'in alt kollarından Fihroğulları kabilesinin Muhârib b. Fihr boyuna mensuptur. Babası el-Hattâb, Fihroğulları kabilesinin lideridir. Kendisi de Milâdî 585-589 yılları arasında Kureş ve Kays kabileleri arasında yaşanmış olan Ficâr savaşları sırasında Muhariboğulları savaşçılarının komutanıdır. İsmi Kureyş'in en usta savaşçıları ve şairleri arasında yer almaktadır. Dahası Kureyş'in meşhur şairi Abdullah b. Ziba'râ'nın da (öl. 15/636) üstünde usta şairdir.[15] Kaynaklarda Ficâr savaşının 'Ukâz günü adıyla bilinen dördüncü gününde Kureyşlilerin Kays kabilesi karşısında kazandıkları zaferle övündüğü dokuz beyitten oluşan bir kıta yer almaktadır. Söz konusu kıta şu beyitle başlamaktadır:[16]

أَلَمْ تَسْأَلِ النَّاسَ عَنْ شَأْنِنَا وَلَمْ يُثْبِتِ الْأَمْرَ كَالْخَابِرِ

Durumumuzu insanlara sormadın mı? (Zira hiç kimse) işi yaşayanı gibi teyit etmez.

Dırâr b. el-Hattâb, İslâm'dan önce Kureyş'in müttefikleri ve Kinâneli serseriler arasından devşirdiği adamlarla Mekke dışında kabilelere baskınlar düzenlemekte, kadınlara el koymakta ve ele geçirdiği malları ganimet olarak zorla almaktaydı.[17]

İslâm döneminde Dırâr b. el-Hattâb ismi II. Akabe Biatı'ndan itibaren Müslümanlara yönelik düşmanca yaklaşımlarıyla ön plana çıkmaktadır. Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinin ardından söylenen ilk beyitlerin Dırâr b. el-Hattâb tarafından dile getirildiği öne sürülmektedir. Beyitlerde II. Akabe Biatı'na katılanlar arasında yer alan nakîb Sa'd b. 'Ubâde'yi (öl. 14/635) Medine yolunda ele geçirmiş olmakla övünmektedir. Aynı zamanda bir diğer nakîb Munzir b. 'Amr'ı (öl. 4/625) elinden kaçırmış olmakla da hayıflanmakta ve beyitlerde şöyle demektedir:[18]

تَدَارَكْتُ سَعْداً عَنْوَةً فَأَخَذْتُهُ وَكَانَ شِفَاءً لَوْ تَدَارَكْتُ مُنْذِرَا
وَلَوْ نِلْتُهُ طُلَّتْ هُنَاكَ جِرَاحُهُ وَكَانَ حَرِيّاً أَنْ يُهَانَ وَيُهْدَرَا

Zor kullanarak Sa'd'e yetiştim de anında onu yakaladım. Munzir'e (de) yetişseydim şifa olacaktı.

(Munzir'i) ele geçirseydim oracıkta yaraları kanayacaktı. Ona haktı aşağılanması ve kanının yerde kalması.

---

[15] İbn Sellâm, Muhammed el-Cumahî, *Ṭabaḳātu fuhūli'ş-şu'arā'*, thk. Mahmûd Muhammed Şâkir (Cidde: Dâru'l-Medenî, ts.), 1/250, 251, 252, 253; en-Nemerî, Yûsuf b. 'Abdullah b. 'Abdilazîz el-Kurtubî, *el-İstī'āb fī ma'rifeti'l-aṣhāb*, thrc. 'Âdil Murşid (Amman: Dâru'l-A'lâm, 2002), 625; el-Cezerî, 'İzzuddîn b. el-Esîr Ebi'l-Hasen 'Ali b. Muhammed, *Usdu'l-gābe fî ma'rifeti'ṣ-ṣaḥābe*, thk. eş-Şeyh 'Ali Muhammed Mu'avvad vd. (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, ts.), 3/53, 54; el-'Askalânî, Ahmed b. 'Ali b. Hâcer, *el-İsābe fī temyīzi'ṣ-ṣaḥābe*, thk. 'Abdullah b. 'Abdulmuhsin et-Turkî (Kahire: Merkezu Hecr li'l-Buhûs ve'd-Dirâsâti'l-'Arabiyye ve'l-İslâmiyye, 2008), 3/392; es-Saffâr, İbtisâm Merhûn, *el-Emālī fi'l-edebi'l-islāmī* (Amman: Dâru'l-Minhâc, 2005), 57.

[16] el-Asfâhânî, Ebu'l-Ferec 'Ali b. el-Huseyn, *Kitābu'l-agānī*, thk. İhsân 'Abbâs vd. (Beyrut: Dâru Sâdır, 2002), 22/50; Dırâr b. el-Hattâb el-Fihrî, *Dîvân*, thk. Fârûk Usleym b. Ahmed (Beyrut: Dâru Sâdır, 1996), 63.

[17] İbn Sellâm, *Ṭabaḳātu fuḥūli'ş-şu'arā'*, 2/251.

[18] İbn Hişâm, Ebû Muhammed 'Abdulmelik, *Sīretu'n-Nebī*, thk. Mecdî Fethi es-Seyyid (Tanta: Dâru's-Sahâbe Li't-Turâs, 1995), 2/68.

Dırâr b. el-Hattâb, Mekke ve Medine savaşları sırasında hem silah hem de şiir yoluyla Ensar karşısında var gücüyle çarpışmıştır. Ne var ki kan bağı ağır bastığından Mekkeli Müslümanlarla karşılaşmamaya gayret göstermiştir.[19] Dahası Kureyş'e olan bağlılığı sebebiyle Ensar karşısında Allah Resûlü'nü yüceltmekten de geri durmamıştır.[20] Mekke'nin fethinden sonra İslâm'a girmiş ve Şam diyarında İslâm fetihlerine katılmıştır. Tam olarak nerede ve kaç yaşında vefat ettiği bilinmemekle birlikte[21] Şam'da vefat ettiği gelen rivayetler arasındadır.[22]

3 Ka'b b. Mâlik

Tam adı Ka'b b. Mâlik b. Ebî Ka'b'dir.[23] Hem baba hem de anne tarafından Hazrec kabilesinin Selimeoğulları aşîretine mensuptur. Doğum tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte Medine'de Evs ve Hazrec kabileleri arasında yıllar süren savaşların son dönemlerinde İslâm'dan önce 598 yılında dünyaya gelmiş olabileceği tahmin edilmektedir.[24] Şiir sanatına özel ilgi duyan bir ailede yetişmiş[25] ve henüz gençlik çağlarında iken şiir becerisiyle şöhret bulmuştur.[26]

Ka'b b. Mâlik, I. Akabe Biatı'ndan sonra Allah Resûlü tarafından Medine'ye mürşit olarak gönderilen Mus'ab b. 'Umeyr'in (öl. 3/625) Medine'deki telkinleri sonucunda İslâm'a girmiştir.[27] Ka'b b. Mâlik, Bedir ve Tâif gazveleri hariç Müslümanlarla Müşrikler arasında meydana gelen gazvelerde Allah Resûlü'ne eşlik etmiştir.[28] Bu bakımdan Hassân b. Sâbit (öl. 60/680) ve Abdullah b. Revâha (öl. 8/629) ile birlikte Allah Resûlü'nün en önemli üç şairi arasında yer almaktadır. Allah Resûlü'nün buyruğu doğrultusunda[29] hem silah hem de şiir yoluyla İslâm davetini ve Allah Resûlü'nü var gücüyle savunmuştur. Ahzâb Gazvesi sonrasında yenilgiye uğrayan Müşriklerin şiir diliyle saldırıya geçeceklerini öngören Allah Resûlü Müslüman şairlerden Müşriklere aynı dille karşılık vermelerini istemiş, Ka'b b. Mâlik de tereddüt etmeden "Bu işe ben varım" diyerek cevap vermiştir. Bunun üzerine Allah Resûlü "Vallahi sen usta şairsin" buyurmuştur. Böylece usta şair olduğu bizzat Allah Resûlü tarafından da tescillenmiştir.[30]

---

[19] İbn Hişâm, *Sîretu'n-Nebî*, 2/28; İbn Kesîr, 'İmâdudîn Ebi'l-Fidâ İsmâ'îl b. 'Amr, *el-Bidâyetu ve'n-nihâye*, thk. 'Abdullah b. 'Abdulmuhsin et-Turkî (Cîze: Hecr li't-Tıbâ'ati ve'n-Neşr ve't-Tevzî' ve'l-İ'lân, 1999), 4/264.

[20] Dırâr b. el-Hattâb el-Fihrî, *Dîvân*, 5.

[21] el-'Askalânî, *el-İsâbe fî temyîzi'ṣ-ṣaḥâbe*, 3/392.

[22] İbn Sa'd b. Menî' ez-Zuhrî, *Kitâbu' ṭ-ṭabaḳâti'l-kebîr,* thk. Ali Muhammed 'Umar (Kahire: Mektebetu'l-Hâncî, 2001), 9/411.

[23] el-Asfâhânî, Ebû'l-Ferec, *Kitâbu'l-agânî*, 16/150.

[24] Ferrûh, 'Umar, *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî* (Beyrut: Dâru'l-'İlm li'l-Melâyîn, 1981), 1/23.

[25] el-Asfâhânî, *Kitâbu'l-agânî*, 16/156.

[26] el-Cerbû', Abdullah Suleymân, "Eseru'l-İslâm fî şi'ri'ṣ-ṣahâbiyyi'l-celîl Ka'b b. Mâlik el-Enṣârî", *Mecelletu'l-Bahsi'l-'İlmî ve't-Turâsi'l-İslâmî* (Cidde: Câmi'atu'l-Melik 'Abdilazîz Kulliyyetu'ş-Şerî'ah ve'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, 1982), 5/281-298.

[27] İbn Hişâm, *Sîretu'n-Nebî*, 2/1.

[28] el-Buhârî, Muhammed b. İsmâ'îl b. İbrahîm b. el-Mugîra el-Cu'fî, *el-Câmi'u'ṣ-ṣaḥîḥ*, thk. Muhibbudîn el-Hatîb vd. (Kahire: el-Mektebetu's-Selefiyye, 1400), Kitâbu'l-Magâzî, 3. Hadis no: 3951. (3/82.)

[29] el-Asfâhânî, *Kitâbu'l-agânî*, 4/110.

[30] el-Asfâhânî, *Kitâbu'l-agânî*, 4/112.

Ka'b b. Mâlik, Hz. Osman'ın (öl. 35/656) şehit edilmesinin ardından söylediği beyitlerle de dikkat çekmiştir. Şöyle ki, Ensâr'dan isyancıların karşısında Hz. Osman'ı savunmalarını beklemiştir. Ne var ki bazı kimseler evlerine çekilmişler ve Hz. Osman isyancılar tarafından şehit edilmiştir. Bu durum karşısında hayal kırıklığına uğramış ve Ensâr'a otuz beş beyitten oluşan sitem dolu bir şiir okumuştur. Şiirin bazı beyitlerinde şu ifadelere yer vermiştir:[31]

1. مَنْ مُبْلِغُ الْأَنْصَارِ عَنِّي آيَةً رُسُلاً تَقصُّ عَلَيْهِمُ تِبْيَانَا
2. أَنْ قَدْ فَعَلْتُمْ فَعْلَةً مَذْكُورَةً كَسَتِ الْفُضُوحَ وَأَبْدَتِ الشَّنْآنَا
3. بِقُعُودِكُمْ فِي دُورِكُمْ وَأَمِيرُكُمْ تُحْشَى ضَوَاحِي دَارِهِ النِّيرَانَا
4. بَيْنَا يُرَجِّي دَفْعَكُمْ عَنْ دَارِهِ مُلِئَتْ حَرِيقاً كَابِياً وَدُخَانَا
5. حَتَّى إِذَا خَلَصُوا إِلَى أَبْوَابِهِ دَخَلُوا عَلَيْهِ صَائِماً عَطْشَانَا
6. يُعْلُونَ قُلَّتَهُ السُّيوفَ وَأَنْتُمُ مُتَلَبِّثُونَ مَكَانَكُمُ رِضْوَانَا
7. اَللَّهُ يَعْلَمُ أَنَّنِي لَمْ أَرْضَهُ لَكُمُ صَنِيعاً يَوْمَ ذَاكَ وَشَانَا

1. "Kim benim adıma ibretlik (şu) durumu Ensâr'a ulaştıracak? Elçiler olarak (gerçeği) onlara aktaracak:
2. Elbet ağızlara sakız bir eylemi gerçekleştirdiniz. Utanç verici skandal (elbiseleri) giydiren ve kini ortaya çıkaran.
3. Evlerinize kapanıp oturmayı yeğleyerek. Liderinizin evi dört bir yandan ateşlere verilirken.
4. Yangın ve duman kuşatmıştı etrafı. Evini savunacağınız yolundaki beklentisi sürerken.
5. Sonunda evinin kapılarına dayandılar da oruçlu ve suya hasret (Halife'nin) huzuruna (zorla) girdiler.
6. Tepesinde kılıçları uçuşturarak. Siz yerlerinizde halinizden memnun oyalanırken.
7. Allah biliyor o gün razı değildim yaptığınızdan."

Ka'b b. Mâlik, Hz. Muaviye dönemine kadar yaşamıştır. Ancak doğum tarihinde olduğu gibi vefat tarihi ve yeri de tam olarak bilinmemektedir.[32]

4.Dırâr b. el-Hattâb ve Ka'b b. Mâlik Arasında Geçen Bedir Savaşı Nakîzaları

Bedir Savaşı, Allah Resûlü ile Mekkeli müşrikler arasında yaşanan ilk savaş olup 17 Ramazan (14 Mart 624) Cuma günü meydana gelmiş ve aynı günün akşamında Kureyşliler karşısında Müslümanların zaferiyle son bulmuştur. Savaşa katılan Müslümanların sayısı 305 iken Mekkelilerin 1000 kişi olduğu aktarılmaktadır.[33]

[31] el-Asfâhânî, *Kitābu'l-agānī*, 14/151, 152; el-Mâlikî, Muhammed b. Yahyâ b. Muhammed b. Yahyâ b. Ahmed b. Ebî Bekr, *et-Temhīd ve'l-beyān fī maḳteli'ş-şehīd 'Uṣmān*, thk. Ahmed Ferîd el-Hicâzî vd. (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 2003), 167, 168.

[32] İbn Sa'd, *Kitābu't-tabaḳāti'l-kebīr*, 4/396; er-Râzî, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Ebî Hâtim Muhammed b. İdrîs b. el-Munzir et-Temîmî el-Hanzalî, *Kitābu'l-cerḥ ve't-ta'dīl* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1953), 7/161; en-Nemerî, *el-İstī'āb fī ma'rifeti'l-aṣḥāb*, 625; İbn Kesîr, *el-Bidāyetu ve'n-nihāye*, 11/220; el-'Askalânî, *el-İsābe fī temyīzi'ṣ-ṣaḥābe*, 9/296.

[33] Fayda, Mustafa, "Bedir Gazvesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, 2/326.

Dırâr b. el-Hattâb ve Ka'b b. Mâlik arasında Bedir savaşı münasebetiyle söylenen şiir atışmaları Mekke ve Medine savaşları sırasında şairler tarafından dile getirilen nakîza şiirlerine örnek teşkil edecek mahiyettedir. Dırâr b. el-Hattâb, Mekkelilerin Bedir'de uğradıkları yenilginin intikamını alacaklarına dair Medineli Müslümanlara tehditler savurduğu ve Kureyş kabilesiyle övündüğü on beş beyitten oluşan bir şiir okur. Beyitlerde Bedir savaşını köken itibarıyla 'Adnânoğullarına mensup Mekkelilerle, Kahtânoğulları soyundan gelen Medinelilerin savaşı olarak görür ve şunları söyler:[34]

1. عَجِبْتُ لِفَخْرِ الْأَوْسِ وَالْحَيْنُ دَائِرُ — عَلَيْهِمْ غَداً وَالدَّهْرُ فِيهِ بَصَائِرُ
2. وَفَخْرِ بَنِي النَّجَّارِ إِنْ كَانَ مَعْشَرٌ — أُصِيبُوا بِبَدْرٍ كُلُّهُمْ ثَمَّ صَابِرُ
3. فَإِنْ تَكُ قَتْلَى، غُودِرَتْ مِنْ رِجَالِنَا — فَإِنَّا رِجَالٌ بَعْدَهُمْ سَنُغَادِرُ
4. وَتَرْدِي بِنَا الْجُرْدُ الْعَنَاجِيجُ وَسْطَكُمْ — بَنِي الْأَوْسِ حَتَّى يَشْفِيَ النَّفْسَ ثَائِرُ
5. وَوَسْطَ بَنِي النَّجَّارِ سَوْفَ نَكُرُّهَا — لَهَا بِالْقَنَا وَالدَّارِعِينَ زَوَافِرُ
6. فَنَتْرُكُ صَرْعَى، تَعْصِبُ الطَّيْرُ حَوْلَهُمْ — وَلَيْسَ لَهُمْ إِلَّا الْأَمَانِيَّ نَاصِرُ
7. وَتَبْكِيهِمُ مِنْ أَهْلِ يَثْرِبَ نِسْوَةٌ — لَهُنَّ بِهَا لَيْلٌ عَنِ النَّوْمِ سَاهِرُ
8. وَذَلِكَ أَنَّا لَا تَزَالُ سُيُوفُنَا — بِهِنَّ دَمٌ مِمَّنْ يُحَارِبْنَ مَائِرُ
9. فَإِنْ تَظْفَرُوا فِي يَوْمِ بَدْرٍ فَإِنَّمَا — بِأَحْمَدَ أَمْسَى جَدُّكُمْ، وَهُوَ ظَاهِرُ
10. وَبِالنَّفَرِ الْأَخْيَارِ، هُمْ أَوْلِيَاؤُهُ — يُحَامُونَ فِي اللَّأْوَاءِ، وَالْمَوْتُ حَاضِرُ
11. يُعَدُّ أَبُو بَكْرٍ وَحَمْزَةُ فِيهِمُ — وَيُدْعَى عَلِيٌّ وَسْطَ مَنْ أَنْتَ ذَاكِرُ
12. وَيُدْعَى أَبُو حَفْصٍ وَعُثْمَانُ مِنْهُمُ — وَسَعْدٌ إِذَا مَا كَانَ فِي الْحَرْبِ حَاضِرُ
13. أُولَئِكَ لَا مَنْ نَتَّجَتْ فِي دِيَارِهَا — بَنُو الْأَوْسِ، وَالنَّجَّارِ حِينَ تُفَاخِرُ
14. وَلَكِنْ أَبُوهُمْ مِنْ لُؤَيِّ بْنِ غَالِبٍ — إِذَا عُدَّتِ الْأَنْسَابُ كَعْبٌ وَعَامِرُ
15. هُمُ الطَّاعِنُونَ الْخَيْلَ فِي كُلِّ مَعْرَكٍ — غَدَاةَ الْهِيَاجِ الْأَطْيَبُونَ الْأَكَاثِرُ

"Evs'in övünmesine şaşırdım. Yarın ölüm sırası kendilerinde olduğu halde. Zaman, içinde hikmetler barındırır.

Neccâroğullarının övünmesine de (şaşırdım). Bedir'de sabırlı bir topluluk hepten yara almış olsa da.

Eğer adamlarımızdan öldürülenler (savaş meydanında) bırakılmış ise biz de (adam gibi) adamlarız. Onların ardından (sizden katledeceğimiz nicelerini arkanızda) bırakacağız.

Neccâroğulları! Asil kısraklar bize son sürat darbe indirtecek ortanızda. Kanlısı olan intikam sahibi kimse içindeki öç ateşini söndürene kadar.

Neccâroğullarının tam ortasına daldıracağız. Yükü mızrak kuşanmış zırhlı süvariler olan (asil kısrakları).

Ve yere yıkılan maktuller bırakacağız etraflarına yırtıcı kuşlar üşüşen ve beklentiler dışında destekçileri olmayan.

Yesrib halkından kadınlar ağlayacak onlara. Benzer beklentilerle kadınların uykularını kaçıracak bir geceleri olacak.

Zira kılıçlarımızda hala kan (izleri) olacak. Vuruşurken (saplandıkları vücutlardan) akan.

[34] İbn Hişâm, *Sîretu'n-Nebî*, 2/09-411; el-Fihrî, Dırâr b. el-Hattâb, *Dîvân*, thk. Fârûk Useylim b. Ahmed (Beyrut: Dâru Sâdır, 1996), 60-62.

Kaldı ki siz Bedir günü zafer kazanmış iseniz bu şansı Ahmed sayesinde elde ettiniz. Bu durum apaçık ortadadır.

Ve de O'nu koruyan dostları ve seçkin neferleri sayesinde. Savaşın şiddetlendiği ve ölümle burun buruna gelindiği anlarda.

Ebû Bekir ve Hamza o seçkin neferler arasında sayılır. Ve adını zikrettiğin kimseler arasında Ali de anılır.

Ebû Hafs ve Osman da o seçkin neferler arasında anılır. Sa'd da.[35] Şayet savaşta hazır bulunmuş ise.

İşte bu kimselerdir övgüye değer olanlar. Neccâr ve Evsoğullarının kendi yurtlarında doğurdukları kimseler değil. Övündüğünde.

Yine (övgüye değer bu kimseler) ataları Lueyy b. Gâlib soyundandır. Ve soylar sayıldığında (Lueyy'in) iki oğlu Ka'b ve 'Âmir'e dayanmaktadırlar.

Onlar her savaşta atlı (süvarilere silahları) saplayanlardır. Çatışmaların şiddetlendiği günün erken vaktinde. Onlar en iyi insanlardır. Sayıca en çok olanlardır."

Görüleceği üzere Dırâr b. el-Hattâb, Bedir'de kalabalık Mekke ordusunun Müslümanlar tarafından yenilgiye uğratılmış olmasını kabullenmekte zorlanmaktadır. Yenilme ihtimalini hesaba katmadıkları anlaşılan Mekkeliler için bu gelişme elbet beklenmedik bir durumdur. Şair, Mekkelilerin yakın gelecekte intikam alacakları yolunda beklenti içerisinde olduğundan beyitlere Evs ve Neccâroğullarının övünmemeleri gerektiğini öne sürerek başlamaktadır. Şair, üstünlük psikolojisiyle hareket etmekte ve Mekkelilerin uğradıkları yenilgiyi bir tür zafer olarak yansıtmaya çalışmaktadır. Câhiliye insanının bilinçaltında kök salmış kabile asabiyeti anlayışını sürdüren şair, Bedir savaşını ısrarla iman ve küfür savaşı olarak görmek istememektedir. Şaire göre bu savaş, Mekkelilerle Medinelilerin savaşıdır. Asalet ve güç sahibi Mekkelilerden öldürülenlerin cesetleri terk edilmiş halde savaş meydanında kalsa bile hayatta kalanları şanlı geçmişe sahiptirler. Zira Mekkeliler köken itibarıyla kahramanlıkları ve asaletleriyle ün salmış 'Adnânoğulları soyundan gelmektedirler. Evs ve Neccâroğulları ise Yemenli Kahtânoğulları soyuna mensupturlar. Dolayısıyla Bedir'de Müslümanlarla Müşrikler değil 'Adnânoğulları ile Kahtânoğulları soyundan gelen kabileler savaşmışlardır. Her ne kadar Bedir'de şans Evs ve Neccâroğullarından yana olsa bile yakın gelecekte Mekkelilere gülecek ve intikamlarını Medinelilerden elbet alacaklardır.

Burada şu hususu belirtmek gerekir ki Câhiliye devrinde asabiyet mefhumu genel anlamda otlaklarını, sulak alanlarını ve yurtlarını koruma içgüdüsüyle hareket eden kabile ile sınırlı iken İslâm dininin ilk evrelerinde 'Adnânoğulları ve Kahtânoğulları gibi daha geniş bir yelpazeyi içine almaya başlamıştır.[36] Bu durum beyitlerde de açıkça görülmektedir.

Mekkelilerin Müslüman ordusu karşısında uğradıkları yenilgiyi kabullenmekte zorlanan şair, hasım karşısında psikolojik üstünlük sağlamak amacıyla zihninde savaş senaryoları kurgulamakta ve bu savaşta Evs ve Neccâroğullarının ağır yenilgi alacaklarını öne sürmektedir. Şaire göre mızrak kuşanmış Mekkeli zırhlı süvari birlikleri saf kan kısrakları Neccâroğullarının üzerlerine sürecekler ve orta saflarına kadar ulaşacaklardır. Bedir'de öldürülen yakınlarının intikamlarını alıncaya kadar

[35] Beyitte Ebû Hafs ile Hz. Ömer kastedilmektedir. S'ad ile de S'ad b. Ebî Vakkâs kastedilmektedir. Bk. el-Fihrî, Dırâr b. el-Hattâb, *Dīvān*, 61.

[36] en-Nas, *el-'Asabiyyetu'l-ḳabeliyye ve eseruhā fi'ş-şi'ri'l-umevī*, 142-143.

Neccâroğullarıyla savaşacaklardır. Neccâroğullarına mensup savaşçılara destek kuvvetler ulaşamayacağından Neccâroğullarının beklentileri boşa çıkacak ve güçlü Mekke ordusu karşısında yenilmeye mahkûm olacaklardır. Öldürülen Neccâroğulları savaşçılarının cansız bedenleri de savaş meydanında yırtıcı kuşlara yem olacaktır. Yesribli kadınlar öldürülen yakınlarının ardından ağıtlar yakacaklar ve feryat ederek ağlayacaklardır. Kadınların bir kısmı savaştan kurtulanların olabileceklerini ve sağ salim ailelerine dönebileceklerini ümit ettiklerinden geceyi uykusuz geçireceklerdir.

Görüleceği üzere bilinçaltında duygularının esiri olduğu anlaşılan şair, gerçekleri kabullenmek ve ölenlerin ardından mersiye okumak yerine hayal dünyasında kurguladığı savaş senaryosuyla duygularına tercüman olabilecek arayış içerisindedir.

Şair, beyitlerin devamında Medinelilerin aslında Bedir savaşını Mekkeli Ahmed (s.a.v.) ve onun etrafında kenetlenmiş Hz. Ebû Bekir (öl. 13/634), Hamza (öl. 3/625), Ömer (öl. 23/644), Osman, Ali (öl. 40/661) ve Sa'd b. Ebî Vakkâs (öl. 55/675) gibi yine Mekkeli yakın dostları sayesinde kazandıklarını öne sürmektedir. Bir başka ifade ile şair, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Evs ve Neccâroğullarının arasında bulunuyor olmasını Evs ve Neccâroğulları için bir şans olarak görmektedir. Kuşkusuz bu yaklaşımla Câhiliye devrinde kabile asabiyeti sebebiyle kendi aralarında uzun yıllar savaştıklarına ve ancak İslâm'a girdikten sonra Mekkeli Ahmed (s.a.v.) ve yakın dostları sayesinde birlik olabildiklerine işaret etmektedir. Ebu'l-Ferec el-İsfahânî'nin *Eğânî*sinde yer verdiği rivayet bu duruma işaret eden göstergelerdendir:[37]

"Evsoğullarının lideri Uhayha b. el-Culâh (öl. 497) Neccâroğullarına baskın düzenlemek ister. Ancak Neccâroğulları kabilesine mensup olan eşi Selma hem kendisinin hem de bebeğinin hasta olduğunu bahane ederek kocasının gece geç vakitlere kadar uykusuz kalmasını sağlar. Kocası uykusuzluğa daha fazla dayanamaz ve sabaha yakın derin uykuya dalar. Fırsatı değerlendiren Selma, gizlice Neccâroğulları kabilesinin yurduna koşar. Kabile mensuplarına kocasının baskın düzenleme niyetinde olduğunu bildirir ve dikkatli olmaları yolunda kendilerini uyarır. Uhayha, planladığı gibi adamlarıyla birlikte Neccâroğullarına baskın teşebbüsünde bulunsa da Neccâroğullarının teyakkuzda olduklarını görür ve planını hayata geçiremeden geri dönmek zorunda kalır."

Rivayetten de anlaşılacağı üzere İslâm öncesi Câhiliye devrinde asabiyet ruhu kabileyle sınırlıdır ve kabilenin çıkarları sıhriyet bağlarının da üstündedir. Bu durum aralarında yakınlık bağı bulunan kabileler için de geçerlidir. Bu bakımdan Câhiliye döneminde soy bağı açısından birbirlerine yakın kabileler arasında dahi çıkar savaşlarının yaşandığını ve asabiyet mefhumunun İslâm'ın ilk evrelerine kadar 'Adnânoğulları ve Kahtânoğulları seviyesinde genişlemesine şartların izin vermediğini söylemek mümkün gözükmektedir. Müslümanların kardeş oldukları hem vahiy hem de Allah Resûlü tarafından deklare edilerek tescillendikten sonra kabileler arasındaki ezelî düşmanlıklar ve çatışmalar tam olmasa bile büyük ölçüde[38] son bulmuştur. Hz. Âişe (r.anhâ.) (öl. 58/678) yoluyla gelen rivayet bu duruma işaret eden göstergelerdendir:[39]

[37] el-Asfâhânî, *Kitābu'l-agānī*, 15/35, 36.

[38] en-Nas, *el-'Asabiyyetu'l-ḳabeliyye ve eseruhā fi'ş-şi'ri'l-umevī*, 176.

[39] el-Bekrî, Ebû 'Ubeyd 'Abdullah b. 'Abdulazîz, *Mu'cemu me'sta'cem*, thk. Mustafa es-Sakkâ (Beyrut: 'Âlemu'l-Kutub, 1945), 1/260.

"Bu'âs günü Yüce Allah'ın Hz. Peygamber'e (fırsat olarak) sunduğu bir gündür. Zira Allah Resûlü kalabalıkların darmadağınık olduğu, liderlerin öldürüldüğü ve yaralandığı bir vakitte ortaya çıktı. Dolayısıyla Yüce Allah insanların İslâm'a girmeleri için Bu'âs gününü Allah Resûlü'ne (s.a.v.) bir fırsat olarak sunmuştur."

Görüleceği üzere beyitlerde şair, Medineli Müslümanlar tarafından Bedir'de kazanılan zaferi uzun yıllar kendi aralarında savaşmış olan Evs ve Neccâroğullarının başarısı olarak görmemektedir. Aksine Medinelilerin Bedir savaşını Hz. Peygamber ve Medine'ye hicret eden diğer Mekkeliler sayesinde kazandıklarını öne sürmektedir. Kuşkusuz bu durum, şairin Câhiliye devrinden kalma kabilecilik anlayışıyla hareket ettiğine ve Bedir savaşının iman ve küfrün savaşı olduğunu kabul etmek istemediğine de işaret eden göstergelerdendir.

Şair, beyitlerin devamında aralarında Hz. Peygamber'in de bulunduğu Mekkelilerin yine asaletlerine işaret etmekte ve köken itibarıyla Luey b. Gâlib'e ve iki oğlu Ka'b ve 'Âmir'e dayandığından asıl övünülmesi gerekenlerin Medine'de dünyaya gelenler değil Mekkeliler olduklarını öne sürmektedir. Zira Mekkeliler geçmişten bu yana usta savaşçı olduklarından savaşın en şiddetli anlarında düşman karşısında korkusuzca çarpışmışlardır. Barışta ise iyilik yapmaya koşan en cömert kimseler yine Mekkeliler olmuştur. Mekkeliler diğer kabilelere kıyasla sayıca da üstündürler.

Dırâr b. el-Hattâb'a ait şiirde ana tema, Bedir'de öldürülen Mekkelilerin intikamlarını alma beklentisi ve Câhiliye dönemi Arap şiirlerinde sıkça rastlanan asalet, usta savaşçı olma ve el açıklığı gibi özelliklere sahip olan Mekkelilerle övünmedir. Zira şair Medinelilere karşı yürüttükleri savaşta hasmı psikolojik olarak çökertmeyi amaçladığından hem üstünlük çağrıştıran düşüncelerini ve tasavvurlarını dile getirme hem de dikkatleri Medine'ye hicret eden Mekkelilere çekerek Evs ve Neccâroğullarını itibarsızlaştırma ve Hz. Peygamber'e olan desteklerini göz ardı etme gayreti içerisindedir.

Medineli şair Ka'b b. Mâlik ise Dırâr b. el-Hattâb'ın beyitlerine on altı beyitten oluşan bir nakîza ile karşılık verir ve Müslümanların kazandıkları zaferle övünerek beyitlerde şunları söyler:[40]

.1	عَجِبْتُ لِأَمْرِ اللَّهِ وَاللَّهُ قَادِرُ	عَلَى مَا أَرَادَ، لَيْسَ لِلَّهِ قَاهِرُ
.2	قَضَى يَوْمَ بَدْرٍ أَنْ نُلَاقِيَ مَعْشَراً	بَغَوْا وَسَبِيلُ الْبَغْيِ بِالنَّاسِ جَائِرُ
.3	وَقَدْ حَشَدُوا وَاسْتَنْفَرُوا مَنْ يَلِيهِمُ	مِنَ النَّاسِ حَتَّى جَمْعُهُمْ مُتَكَاثِرُ
.4	وَسَارَتْ إِلَيْنَا لَا تُحَاوِلُ غَيْرَنَا	بِأَجْمَعِهَا كَعْبٌ جَمِيعاً وَعَامِرُ
.5	وَفِينَا رَسُولُ اللَّهِ وَالْأَوْسُ حَوْلَهُ	لَهُ مَعْقِلٌ مِنْهُمْ عَزِيزٌ وَنَاصِرُ
.6	وَجَمْعُ بَنِي النَّجَّارِ تَحْتَ لِوَائِهِ	يُمَشُّونَ فِي الْمَاذِيِّ وَالنَّقْعُ ثَائِرُ
.7	فَلَمَّا لَقِينَاهُمْ وَكُلٌّ مُجَاهِدٌ	لِأَصْحَابِهِ مُسْتَبْسِلُ النَّفْسِ صَابِرُ
.8	شَهِدْنَا بِأَنَّ اللَّهَ لَا رَبَّ غَيْرُهُ	وَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ بِالْحَقِّ ظَاهِرُ
.9	وَقَدْ عُرِّيَتْ بِيضٌ خِفَافٌ كَأَنَّهَا	مَقَابِسُ يُزْهِيهَا لِعَيْنَيْكَ شَاهِرُ
.10	بِهِنَّ أَبَدْنَا جَمْعَهُمْ فَتَبَدَّدُوا	وَكَانَ يُلَاقِي الْحِينَ مَنْ هُوَ فَاجِرُ
.11	فَكُبَّ أَبُو جَهْلٍ صَرِيعاً لِوَجْهِهِ	وَعُتْبَةُ قَدْ غَادَرْنَهُ وَهُوَ عَاثِرُ
.12	وَشَيْبَةَ وَالتَّيْمِيَّ غَادَرْنَ فِي الْوَغَى	وَمَا مِنْهُمُ إِلَّا بِذِي الْعَرْشِ كَافِرُ

[40] İbn Hişâm, *Sîretu'n-Nebī*, 2/411; Ka'b b. Mâlik el-Ensârî, *Dîvân*, thk. Sâmî Mekkî el-'Ânî (Bağdat: Mektebetu'n-Nahda, 1966), 200, 201.

13. فَأَمْسَوْا وَقُودَ النَّارِ فِي مُسْتَقَرِّهَا وَكُلُّ كَفُورٍ فِي جَهَنَّمَ صَائِرِ
14. تَلَظَّى عَلَيْهِمْ وَهْيَ قَدْ شُبَّ حَمْيُهَا بِزُبْرِ الْحَدِيدِ وَالْحِجَارَةِ سَاجِرُ
15. وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ قَدْ قَالَ أَقْبِلُوا فَوَلَّوْا إِنَّمَا أَنْتَ سَاحِرُ
16. لِأَمْرٍ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يُهْلَكُوا بِهِ وَلَيْسَ لِأَمْرٍ حَمَّهُ اللَّهُ زَاجِرُ

1. "Allah'ın işine şaştım kaldım! Allah dilediğine kadirdir. Allah'a galip gelecek kudret yoktur.
2. Bedir Günü haddi aşan bir toplulukla karşı karşıya gelmemizi takdir buyurdu. Haddi aşan insanların yolu acımasızdır.
3. Destekçilerini bir arada topladılar ve savaş için çağrıda bulundular. Nihayet bir araya gelenleri arttıkça arttı.
4. Ka'b ve 'Amiroğulları topyekûn üzerimize yürüdüler. Bizden başkasını amaçlamadan.
5. Allah Resûlü aramızdadır. Evs de etrafında kaleden duvar. Bir kısmı seçkin diğeri destekçi.
6. Neccâroğulları sancağının altındadır. Kaliteli saf demirden zırhlar içerisinde yürütülürler. Tozu dumana katarak.
7. (Düşmanlarla) karşı karşıya geldiğimizde her mücahit dostlarına destek olmak için çarpışır, ölümü göze almıştır ve sabırlıdır.
8. Şuna tanık olduk: Allah'tan başka Rab yoktur ve Allah'ın Resûlü hak ile ortadadır.
9. Parlayan hafif kılıçlar kınlarından çıkarılmıştır. Tıpkı kişinin ateşten bir parça aldığı ve gözlerinin önünde salladığı kıvılcımlar misali.
10. (Parlayan keskin) kılıçlarla kalabalıklarını yok ettik. Ölümüne susayan her sefih eceline kavuşmaktaydı.
11. Nitekim Ebû Cehil ölmüş olarak yüz üstü yere yığıldı. Kılıçlar (ancak) 'Utbe'nin bedeninden yere yıkılırken ayrıldı.
12. Şeybe'nin ve Teymî'nin[41] bedeninden de. Savaşın tam ortasında. Onların her biri arşın sahibi Yüce Allah'a karşı nankördür.
13. Bu sebeple akşam vakti girdiğinde yerinde cehennem ateşine yakıt oldular. Her nankör cehennemde olacaktır.
14. Üzerlerinde demirden parçalarla ve taşlarla iyice tutuşturulmuş ateş alev alev yanıyor olacaktır.
15. Allah Resûlü "(İslâm'a) yönelin!" demişti. Onlar da yüz çevirmişler ve "Sen sadece bir büyücüsün" demişlerdi.
16. Yüce Allah bir nedenle onların helak olmalarını diledi. Yüce Allah'ın takdirine mâni engel yoktur."

Dırâr b. el-Hattâb ve Ka'b b. Mâlik'e ait çalışma konusu nakîza şiirleri tavîl vezninde olup kâfiyeleri son hecelerdeki revî harfi râ üzerine kurgulanmıştır. Buna göre her iki şiirin de nakîza şiirlerinde aranan şartlara haiz olduğunu söylemek mümkün gözükmektedir.

Ka'b b. Mâlik, hasım şair Dırâr b. el-Hattab tarafından Evs ve Neccâroğullarını itibarsızlaştırmak amacıyla öne sürülen iddiaları çürütme ve inandığı değerler doğrultusunda İslâm davetinin

[41] Beyitte yer alan Teymî ile 'Usmân b. Mâlik (öl. 2/624) veya 'Umeyr b. 'Usmân b. 'Amr (öl. 2/624) kastedilmektedir. Zira Bedir savaşında Teym kabilesinden sadece adı geçen iki şahıs öldürülmüştür. Bk. Ka'b b. Mâlik el-Ensârî, *Dīvān*, 201.

savunuculuğunu üstlenme konumundadır. Bu bakımdan beyitlere Dırâr b. el-Hattab'ın şaşkınlık ifadesine benzer bir tonda "Allah'ın işine şaştım kaldım" diyerek başlamakta ve karşı savunmaya geçmektedir. Şaire göre Yüce Allah, Bedir'de daha çok Evs ve Neccâroğullarından oluşan Müslüman ordusunun kalabalık Mekke ordusuyla karşı karşıya gelmesini takdir buyurmuştur. Yine Yüce Allah, bu savaşta Mekkelilerden ve müttefiklerinden oluşan usta savaşçıların Evs ve Neccâroğulları karşısında ağır yenilgi almalarını dilemiştir. Bir başka ifade ile Yüce Allah, haddi aşan azgın çoğunluk karşısında Mü'min azınlığın muzaffer olmasını istemiş ve bu ilâhî irade Bedir'de tecelli etmiştir. Zira Yüce Allah'ın dilemesi karşısında duracak herhangi bir gücün varlığından söz etmek mümkün değildir. Bu bakımdan Ka'b ve 'Âmiroğulları ile müttefiklerinden oluşan kalabalık Mekke ordusu başlangıçta özellikle Evs ve Neccâroğullarıyla karşı karşıya gelmek için can atmış iken şimdi Evs ve Neccâroğulları karşısında ağır yenilgi almıştır. O halde Evs ve Neccâroğullarının kazandıkları bu zaferle övünmelerini Dırâr b. el-Hattâb'ın yadırgamaması gerekmektedir. Dırâr b. el-Hattâb'ın asıl yadırgaması gereken şey, kalabalık Mekke ordusunun azınlıktaki Evs ve Neccâroğulları karşısında aldığı ağır yenilgi olmalıdır.

Görüleceği üzere Ka'b b. Mâlik'e göre Bedir savaşı, Dırâr b. el-Hattâb'ın iddiasının aksine asabiyete dayalı kabile savaşı değil imanla küfrün savaşıdır. Bedir savaşının imanla küfrün savaşı olduğuna inanan Evsoğulları hazırlıklarını buna göre yapmışlar ve aralarında bulunan Allah Resûlü'nün etrafında adeta etten duvar oluşturmuşlardır. Evsoğullarının bir kısmı özel eğitime tabi tutulmuş seçkin usta savaşçılardır. Diğerleri ise usta savaşçılara lojistik destek sağlayan ek güçleri oluşturmaktadırlar. Neccaroğulları ise Allah Resûlü'nün sancağı altında saf demirden yapılmış sağlam zırhlar içerisinde tozu dumana katarak yürütülmekte ve düşmana karşı top yekûn saldırı gerçekleştirmektedirler.

Ka'b b. Mâlik, beyitlerin devamında Dırâr b. el-Hattâb'ın Evs ve Neccâroğullarını itibarsızlaştırmak amacıyla öne sürdüğü iddianın aksine Allah Resûlü'nü himayeleri altına almış olmalarını ve var güçleriyle Allah Resûlü'ne destek sağlamalarını kendileri için övünç vesilesi olarak yansıtma gayreti içerisindedir. Evs ve Neccâroğulları Allah'tan başka ilah bulunmadığına ve Hz. Peygamber'in Allah'ın elçisi olduğuna yürekten iman etmiş kimselerdir. Yüce Allah'ın her zaman haktan yana olduğuna da inanmaktadırlar. Bu bakımdan Allah yolunda her an canlarını feda etmeye hazır durumdadırlar. Buna mukabil Mekkeli müşrikler Allah Resûlü'nün davetine karşı çıkmışlar ve hak yolda yürümek isteyenlere mâni olmuşlardır. Bu bakımdan Yüce Allah, Bedir'de haddi aşan Müşriklerin değil hakka davet eden Allah Resûlü'nün ve inananların destekçisi olmuştur. Şair her ne kadar direkt ifade etmese de Yüce Allah'ın, aralarında Cebrâil'in de bulunduğu olağanüstü güce sahip melekler gönderdiğine ve bu suretle Hz. Peygamber'le birlikte inananlara Bedir'de destek olduğuna dolaylı olarak işaret etmektedir. Evs ve Neccârouğlları alev gibi parıldayan hafif keskin kılıçlarla kalabalık Mekke ordusuna korkusuzca saldırmışlar ve İlâhî destek sayesinde şirk ordusunu ağır yenilgiye uğratmışlardır. O halde Evs ve Neccârouğllarının hakka davet eden Allah Resûlü'nü himaye altına almış olmaları ve Allah Resûlü'ne gereken desteği sağlamaları Dırâr b. el-Hattâb'ın iddiasının aksine Evs ve Neccâroğulları için zillet değil övünç kaynağı olmuştur.

Şair, Evs ve Neccâroğullarının Bedir'de adeta altın harflerle tarihe yazdıkları kahramanlıkla övünürken zafer sarhoşluğunun verdiği hazla coşkusunu ve iç dünyasında çalkalanan duygu

yoğunluğunu da beyitlere yansıtma çabası içerisindedir. Nitekim Mekkeli müşriklerden öldürülen hatırı sayılır şahsiyetlerin isimlerini özellikle ön plana çıkarmakta ve içine düştükleri zelil duruma vurgu yapmaktadır. Ölüme susamış sefih kimseler aldıkları kılıç darbeleriyle savaş meydanında yere yıkılmışlardır. Mekkeli azılı müşrik Ebû Cehil'in (öl. 2/624) cansız bedeni yüz üstü yerde yatmaktadır. Benzer biçimde Kureyş'in lideri Ebû Süfyân'ın kayınpederi ‘Utbe (öl. 2/624), 'Utbe'nin kardeşi Şeybe (öl. 2/624) ve Teym kabilesine mensup bir şahıs da aldıkları kılıç darbeleriyle yere yıkılmışlar ve savaş meydanında öylece bırakılmışlardır. Dırâr b. el-Hattâb'ın hayal dünyasında kurguladığı savaşta Evs ve Neccâroğullarından öldürülenlerin yırtıcı kuşlara yem olacakları varsayımında olduğu gibi belki de şaire göre Mekkelilerden öldürülenlere ait cesetler benzer biçimde yırtıcı kuşlara yem olacaktır.

Şair, beyitlerin devamında Evs ve Neccâroğullarına mensup savaşçılar tarafından kılıç darbeleriyle öldürülen Mekkelileri bekleyen korkunç akıbete de işaret etmektedir. Her biri İslâm dinine girmeyi reddetmiş olmakla arşın sahibi Yüce Allah'a nankörlük etmiş ve Yüce Allah katında nankör olarak tescillenmiştir. Bu sebeple her nankör gibi onlar da elbet cehennem ateşine yakıt olacaklardır. Üzerlerindeki parçalanmış zırh ve silahlarla cehennem ateşinde alev alev yanacaklardır. Allah Resûlü Mekkeli müşrikleri İslâm'a davet ettiğinde onlar yüz çevirmişler ve Allah Resûlü'nü "büyücü" olmakla itham etmişlerdi. Halbuki Allah Resûlü, cehenneme yakıt olmamaları için onları kurtuluşa davet etmişti. Dolayısıyla öldürülen Mekkelilerin İslâm davetinden yüz çevirmiş olmaları sebebiyle Yüce Allah onların helak olmalarını dilemiştir. Şair, Yüce Allah'ın dilemesi karşısında herhangi bir gücün varlığından söz edilemeyeceğini belirterek beyitlere son noktayı koymaktadır.

Beyitlerden ve yapılan izahlardan da anlaşılacağı üzere Ka‘b b. Mâlik'e ait nakîza şiirinde ana tema Evs ve Neccâroğullarının Mekke ordusu karşısında kazandıkları zaferle övünmedir. Zira Ka‘b b. Mâlik, hasım şair Dırâr b. el-Hattâb tarafından Evs ve Neccâroğullarını itibarsızlaştırmak amacıyla öne sürülen iddiaları çürütme makamındadır. Bu bakımdan şair, beyitlerde Bedir savaşının Mekkelilerle Medineliler arasında bir tür kabile savaşı olmadığını aksine iman ve küfrün savaşı olduğunu ön plana çıkarma gayreti içerisindedir. Kaldı ki Câhiliye devri asabiyet anlayışıyla hareket eden hasım şair Dırâr b. el-Hattâb'a harfi harfine Câhiliye ruhuyla karşılık vermesi Ka‘b b. Mâlik gibi Allah Resûlü'nün şairi olan ve İslâm davetinin savunuculuğunu üstlenen bir şahsiyetten elbet beklenmeyecektir. Bu sebeple şair, var güçleriyle Allah Resûlü'ne destek olan ve sancağı altında korkusuzca savaşan Evs ve Neccâroğullarının kahramanlıklarını beyitlere yansıtma çabası içerisindedir. Zira dikkatleri Medine'ye hicret eden Mekkelilere çekerek Evs ve Neccâroğullarını itibarsızlaştırma ve Hz. Peygamber'e olan desteklerini göz ardı etme gayretinde olan Dırâr b. el-Hattâb'ın bu bağlamdaki iddialarını çürütmesi gerekmektedir.

Son olarak şu hususu da belirtmek gerekir ki Ka‘b b. Mâlik, her ne kadar Dırâr b. el-Hattâb'ın iddialarına inandığı değerler doğrultusunda İslâm zaviyesinden bakarak karşılık vermeye çalışsa da bu hususta tam anlamıyla başarılı olduğu söylenemez. Şöyle ki Bedir savaşı sadece Mekkelilerle Medineli Müslümanlar arasında yaşanmış bir savaş değildir. Medine halkının yanı sıra Mekke'den Medine'ye hicret eden Muhacirler de Bedir savaşına aktif biçimde katılmışlardır. Hal böyle olmakla birlikte Ka‘b b. Mâlik, beyitlerde Muhacirlerden söz etmemektedir. Bu durum Ka‘b b. Mâlik'in Dırâr b. el-Hattâb tarafından özellikle Evs ve Neccâroğullarını itibarsızlaştırmak amacıyla öne sürülen

iddiaları çürütmeye odaklandığından Mekkeli Muhacirleri göz ardı etmiş olabileceği ihtimalini akıllara getirmektedir. Yine bu durum, Câhiliye devrinden İslâm dönemine geçiş aşamasının ilk evrelerinde kabile asabiyeti gibi Câhiliye devrinde yaygın olan bazı anlayışların zihinlerden tam olarak silinmediğine de işaret etmektedir. Ka'b b. Mâlik'in Uhud savaşı sırasında Allah Resûlü'nün huzurunda Mekkeli şair Hubeyra b. Vehb'e (öl. ?/?) cevap niteliğinde söylediği şu beyitler de bu duruma delalet eden göstergelerdendir:[42]

أَلَا هَلْ أَتَى غَسَّانَ عَنَّا، وَدُونَهُمْ مِنَ الْأَرْضِ خَرْقٌ سَيْرُهُ مُتَنَعْنِعُ
مُجَالِدُنَا عَنْ جِذْمِنَا كُلَّ فَخْمَةٍ مُدَرَّبَةٍ، فِيهَا الْقَوَانِسُ تَلْمَعُ

Dinleyin! Bizim hakkımızda Gassân(oğullarına)[43] haber ulaştı mı? Önlerinde kuş uçmaz kervan göçmez ıssız bir çöl engeldir yerden. Kat edilecek yolu zorludur.

Eğitilmiş her büyük birlik aslımızı savunmaktadır. Aralarında miğfer başlıklarının parıldadığı.

Allah Resûlü, beyitlerin kabile asabiyeti izlerini taşıdığını fark eder ve Ka'b b. Mâlik'e dönerek "(aslımızı yerine) dinimizi" demen uygun olur mu?" buyurur. Ka'b b. Mâlik de "evet olur" cevabını verir. Bunun üzerine Allah Resûlü "(O halde) aslımızı yerine dinimizi de" buyurur. Ka'b b. Mâlik bu hadiseden sonra beyitleri Allah Resûlü tarafından buyurulduğu şekliyle okur. Ka'b b. Mâlik "Allah Resûlü (s.a.v.) benden başka kimseye şiirinde yardımcı olmamıştır" diyerek her fırsatta bununla övünür.[44]

Kaldı ki zihinlere yerleşmiş bazı anlayışların değişmesi fıtrat gereği zaman alabilmekte veya gelişen şartlara uyum sağlayacak biçimde yeniden şekillenebilmektedir. Sözgelimi, Câhiliye

---

[42] el-Muberrid, Ebu'l-'Abbâs Muhammed b. Yezîd, *el-Fādıl*, thk. 'Abdulazîz el-Meymenî (Kahire: Dâru'l-Kutubi'l-Mısriyye, 1995), 12.

[43] Gassânoğulları Ensâr'ın amca çocukları olup yurtları Şam diyarına kadar uzamaktadır. Bk. es-Suheylî, Abdurrahmân, *er-Ravḍu'l-unuf fī şerḥi's-Sīreti'n-Nebeviyye li'bn'i-Hişām*, thk. 'Abdurrahmân el-Vekîl (Kahire: Dâru'l-Kutubi'l-İslâmiyye, 1967), 6/135.

[44] Câhiliye döneminden İslâm dönemine geçiş aşamasında Ka'b b. Mâlik gibi bazı muhadram şairlerin de kabile asabiyetinden tam olarak kurtulamadıkları anlaşılmaktadır. Sözgelimi muhadram şair el-'Abbâs b. Mirdâs (öl. 18/639) Mekke'nin fethi münasebetiyle söylediği beyitlerde mensubu bulunduğu Suleymoğulları savaşçılarının Allah Resûlü'ne verdikleri destekle övünürken diğer Müslümanları göz ardı etmekte ve şunları söylemektedir: (Kâmil)

مِنَّا بِمَكَّةَ يَوْمَ فَتْحِ مُحَمَّدٍ أَلْفٌ تَسِيلُ بِهِ الْبِطَاحُ مُسَوَّمُ
نَصَرُوا الرَّسُولَ وَشَاهَدُوا أَيَّامَهُ وَشِعَارُهُمْ يَوْمَ الْقَاءِ مُقَدَّمُ

Mekke'de vadilerin sel gibi aktığı bizden üniformalı bin kişi vardı. Muhammed'in fetih gününde.
Peygamber'e destek olan ve (savaşa katıldığı) günlere tanıklık eden. Düşmanla karşı karşıya gelindiği günde armaları önde olan.

Şair "Düşmanla karşı karşıya gelindiği günde armaları önde olan" ifadesiyle şu hadiseye işaret etmektedir:
Mekke'nin fethi için yola koyulan İslâm ordusu Kudeyd denilen mevkiye ulaştığı sırada Suleymoğulları Allah Resûlü ile buluşurlar ve orada Müslüman olurlar. Allah Resûlü'nden Suleymoğullarını ordunun ön saflarına yerleştirmesi, sancaklarının kırmızı renkte olması ve tanınmalarını sağlayacak armanın önde yer alması için izin isterler. Allah Resûlü de Suleymoğullarının bu isteklerine onay verir. Bk. İbn Hişâm, *Sīretu'n-Nebī*, IV, 53; el-'Abbâs b. Mirdâs, *Dīvān*, thk. Yahyâ el-Cebbûrî (Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1991), 139; İbn 'Asâkir, Ebu'l-Kâsım, 'Ali b. el-Hasen b. Hibetullâh b. 'Abdullah eş-Şâfi'î, *Tārīhu medīneti Dimaşḳ*, thk. Muhibbuddîn Ebû Sa'îd vd., (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1995), 9/182.

toplumunda birey "Kardeşini zalim veya mazlum olmasına bakmaksızın destekle" prensibine göre hareket etmek ve kabile çıkarlarını gözetmek adına kabilenin diğer bireylerini bütün şartlarda desteklemek durumunda iken Allah Resûlü bu anlayışa İslâm prensipleriyle uyumlu olacak biçimde alternatif anlam yüklemiştir. Allah Resûlü, haksızlık yapan kimseye destek olmayı, bu kimseyi haksızlık yapmaktan alıkoymak ve doğru yola sevk etmek manasına hamletmiştir.[45] Bir başka ifade ile Allah Resûlü asabiyete dayalı Câhiliye anlayışı yerine alternatif İslâm prensiplerini hayata geçirmiştir. Bu bakımdan Ka'b b. Mâlik'in Câhiliye devrinden İslâm dönemine geçiş aşamasında kabile asabiyetinin bazı izlerini taşıyor olması yadırganacak bir durum değildir.

Sonuç

Mekkeliler ve müttefiklerinden oluşan Kureyş ordusu ile Allah Resûlü komutasındaki İslâm ordusu arasında meydana gelen savaşlarda her iki bloka mensup şairler tarafından söylenen nakîza şiirleri birbirine zıt iki anlayışı ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir. Çalışma konusu Dırâr b. el-Hattâb ve Ka'b b. Mâlik'e ait Bedir savaşı münasebetiyle söylenen iki adet nakîza şiiri incelenmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Mekkeli şair Dırâr b. el-Hattâb, beyitlerde Câhiliye insanının bilinçaltına yerleşmiş kabile asabiyeti anlayışını sürdürmektedir. Nitekim şaire göre Bedir savaşı, İman ve Şirk blokları arasında meydana gelen bir inanç savaşı değildir. Aksine kahramanlıkları ve asaletleriyle ün salmış 'Adnânoğulları soyundan gelen Kureyşlilerle Yemenli Kahtânoğulları soyuna dayanan Evs ve Neccâroğullarının savaşıdır. Dahası Bedir savaşı, Evs ve Neccâroğullarının zaferiyle sonuçlanmış olsa bile esas itibarıyla bu zafer Hz. Peygamber ve Mekkeli yakın dostları sayesinde kazanılmıştır. Dırâr b. el-Hattâb'ın bu yaklaşımla dikkatleri Mekke'den Medine'ye hicret eden Kureyşlilere çekerek Evs ve Neccâroğullarını itibarsızlaştırmayı ve Hz. Peygamber'e olan desteklerini göz ardı etmeyi amaçladığı beyitlerden anlaşılmaktadır. Buna mukabil Ka'b b. Mâlik ise Dırâr b. el-Hattâb'ın iddiasının aksine dikkatleri Hz. Peygamber'e verdikleri desteğe çekmekte ve bu durumu kendileri için övünç vesilesi olarak yansıtmaya çalışmaktadır. Ka'b b. Mâlik'e göre Bedir savaşı, direkt iman ve küfrün savaşıdır. Bir başka ifade ile bu savaş, hakkı savunan Hz. Peygamber ile batılı savunan Müşriklerin savaşıdır. Dolayısıyla Yüce Allah, Bedir'de kalabalık Mekke ordusunun azınlıktaki İslâm ordusuyla karşı karşıya gelmesini ve bu savaşın Müslümanların zaferiyle sonuçlanmasını takdir buyurmuştur. Evs ve Neccâroğullarına mensup usta savaşçıların da kahramanca çarpışmaları sonucunda Mekke ordusu ağır yenilgiye uğratılmıştır. Zira hiçbir güç Yüce Allah'ın dilemesi karşısında durma imkânına sahip değildir.

Öte yandan Dırâr b. el-Hattâb'a ait beyitlerin satır aralarında Mekke ordusunun İslâm ordusu karşısında aldığı yenilginin Kureyşliler ve müttefikleri açısından beklenmedik bir gelişme olduğuna dair ince detaylar da yer almaktadır. Şaire göre Mekkeliler geçmişten bu yana kahramanlıklarıyla ve asaletleriyle ün salmışlardır. İslâm ordusuna kıyasla sayı ve güç itibarıyla da üstün konumdadırlar. O halde Mekkelilerin bu savaştan zaferle çıkacaklarına kesin gözüyle bakılmaktadır. Ne var ki beklenenin aksine Bedir savaşı, Mekkelilerin ağır yenilgisiyle

[45] en-Nîsâbûrî, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm, *Mecma'u'l-emṣāl*, thk. Muhammed Muhyiddîn 'Abdulhamîd (Kahire: Matba'atu's-Sunneti'l-Muhammediyye), 1955, 2/334.

sonuçlanmıştır. Şair hayal kırıklığına uğradığından yenilgiyi kabullenmekte zorlanmakta ve üstünlük psikolojisiyle hareket etme çabası içerisindedir. Ölenlerin ardından mersiye okuması beklenirken zihninde savaş senaryoları kurgulamakta ve yakın gelecekte Evs ve Neccâroğullarından intikam alacakları yolunda tehditler savurmaktadır. Şaire göre Evs ve Neccâroğulları safından öldürecekleri savaşçıları Bedir'de öldürülen Mekkelilerin akıbeti beklemektedir. Ka'b b. Mâlik'e ait beyitlerde ise Mekkeli Ka'b ve 'Âmiroğllarının Bedir savaşından zaferle çıkacaklarına kesin gözüyle baktıklarından devşirmeleriyle birlikte özellikle Evs ve Neccâroğullarını doğrudan hedef aldıkları ve var güçleriyle saldırdıkları anlaşılmaktadır. Ne var ki Evs ve Neccâroğulları Bedir savaşının imanla küfrün savaşı olduğuna inandıklarından gerekli hazırlıkları buna göre yapmışlar ve usta savaşçılarını bu iş için özel eğitmişlerdir. Hz. Peygamber'in etrafında adeta etten duvar oluşturmuşlar ve Kureyşlilerle müttefikleri karşısında var güçleriyle çarpışmışlardır. Dolayısıyla inananlar açısından Bedir'de Allah'ın izniyle kazandıkları zafer sürpriz olmamıştır. Ebû Cehil, 'Utbe ve Şeybe gibi Kureyş'in ileri gelenleri arasında yer alan sefih kimselere ait cesetler de bu durumun ispatı konumundadır.

Dırâr b. el-Hattâb'a ait beyitlerde Câhiliye devri övünme şiirinde sıkça rastlanan asalet, usta savaşçı olma ve el açıklığı gibi kavramlar dikkat çekmektedir. Buna mukabil Ka'b b. Mâlik'e ait beyitlerde ise Allah Resûlü, Allah'tan başka Rab olmadığı, kafir, Cehennem ve Cehennem ateşi gibi İslâm dininin beraberinde getirdiği terimler ve ifadeler yer almaktadır.

Öte yandan her iki şaire ait beyitlerde dönemin yaygın olarak kullanılan savaş düzeni ve savaş araç gereçleri ile ilgili bazı ipuçlarına da rastlanmaktadır. Savaşçılar düşmanla karşı karşıya gelmeden önce savaş becerilerini geliştirmek amacıyla özel eğitime tabi tutulmaktadırlar. Savaşan taraflar müttefik kabilelerden savaşçılar devşirmekte ve her grup kendilerine has bir sancak altında toplanmaktadırlar. Bazı savaşçılara kaliteli saf demirden yapılmış esnek zırhlar giydirilmekte ve tozu dumana katarak düşman saflarına doğru yürütülmektedirler. Düşmanla göğüs göğse çarpışan savaşçıların ellerinde sallamakta oldukları kılıçlar ateş gibi parıldamaktadır. Darbe alan ve yere yıkılan savaşçıların üzerlerindeki demirden zırhlar paramparça olmaktadır.

Beyitlerde Ka'b b. Mâlik'in Câhiliye devri kabile asabiyetinden tam olarak kurtulamadığı anlaşılmaktadır. Bu durum Ka'b b. Mâlik'in Dırâr b. el-Hattâb tarafından öne sürülen iddiaları çürütmeye yoğunlaşması ve Câhiliye devrinden İslâm dönemine geçiş aşamasını temsil etmesi olarak değerlendirilebilecek mahiyettedir.

Her iki şiir de nakîza şiirlerinde aranan şartlara haizdir. Nitekim ikisi de tavîl vezninde olup kâfiyeleri son hecelerde yer alan revî harfi râ üzerine kurgulanmıştır. Çalışma, Hz. Peygamber döneminde meydana gelen bazı hadiselerin ince detaylarını ortaya koyması, sergilenen ilginç yaklaşımlara ışık tutması ve alanda yapılacak başka çalışmalara kapı aralaması bağlamında önem arz etmektedir.

Kaynakça

'Abbâs b. Mirdâs. *Dîvân*. thk. Yahyâ el-Cebbûrî. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1991.

'Abdunnûr, Cebbûr. *el-Mu'cemu'l-edebî*. Beyrut: Dâru'l-'İlm li'l-Melâyîn, 1979.

'Abîd b. el-Abras. *Dîvân*. şrh. Eşref Ahmed 'Adra. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1994.

'Âsî, Mîşâl. Ya'kûb, Emîl. *el-Mu'cemu'l-mufassal fi'l-lugati ve'l-edeb*. Beyrut: Dâru'l-'İlm li'l-Melâyîn, 1987.

‘Askalânî, Ahmed b. Ali b. Hâcer. *el-İsâbe fî temyîzi’ṣ-ṣaḥâbe*. thk. 'Abdullah b. 'Abdulmuhsin et-Turkî. Kahire: Merkezu Hecr li’l-Buhûs ve’d-Dirâsâti’l-‘Arabiyye ve’l-İslâmiyye, 2008.

Asfâhânî, Ebu'l-Ferec 'Ali b. el-Huseyn. *Kitābu'l-Agānī*. thk. İhsân 'Abbâs vd. Beyrut: Dâru Sâdır, 2002.

Bekrî, Ebû ‘Ubeyd 'Abdullah b. 'Abdulazîz. *Mu‘cemu me’sta‘cem*. thk. Mustafa es-Sakkâ. Beyrut: ‘Âlemu’l-Kutub, 1945.

Buhârî, Muhammed b. İsmâ'îl b. İbrahîm b. el-Mugîra el-Cu‘fî. *el-Cāmi’u’ṣ-ṣaḥīḥ*. thk. Muhibbudîn el-Hatîb vd. Kahire: el-Mektebetu’s-Selefiyye, 1400.

Câhız, Ebû ‘Usmân ‘Amr b. Bahr. *el-Ḥayavān*. thk. Abdusselâm Muhammed Hârûn. Kahire: Şeriketu Mektebeti ve Matba‘ati Mustafa el-Bâbî el-‘Halebî ve Evlâduh, 1965.

Cevherî, İsmâ'îl Hammâd. *eṣ-Ṣıḥāḥ tācu’l-lugati ve ṣıḥāḥu’l-‘Arabiyye*. thk. Ahmed ‘Abdulgafûr ‘Attâr. Beyrut: Dâru’l-‘İlm li’l-Melâyîn, 1984).

Cezerî, ‘İzzuddîn b. el-Esîr Ebi’l-Hasen 'Ali b. Muhammed. *Usdu’l-gābe fî ma‘rifeti’ṣ-ṣahâbe*. thk. eş-Şeyh 'Ali Muhammed Mu‘avvad vd. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, ts.

Cundî, Muhammed Selîm. *İmru’u’l-Ḳays*. Birleşik Krallık: Muessesetu Hindâvî, 2017.

Cerbû', Abdullah Suleymân. "Eseru'l-İslām fī şi'ri'ṣ-ṣaḥābiyyi'l-celīl Ka'b b. Mālik el-Ensārī", *Mecelletu'l-Bahsi'l-'İlmī ve't-Turāsi'l-İslāmī*. Cidde: Câmi'atu'l-Melik ‘Abdilazîz Kulliyyetu'ş-Şerî'ah ve'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, 1982.

Dırâr b. el-Hattâb el-Fihrî. *Dīvān*. thk. Fârûk Useylim b. Ahmed. Beyrut: Dâru Sâdır, 1996.

Ekim, Tahsin *Bedir Savaşı’nı Hazırlayıcı Etkenler ve Sonuçları*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed. *Tehzību'l-luga*. tkd. 'Abdusselâm Hârûn. Kahire: Dâru'l-Kavmiyyeti'l-'Arabiyye, 1964.

Fayda, Mustafa. “Bedir Gazvesi”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 2/326 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.

Ferâhîdî, el-Halîl b. Ahmed. *Kitābu'l-'ayn*. thk. 'Abdulhamîd Hindâvî. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 2003.

Ferrûh, 'Umar. *Tārīhu'l-edebi'l-'Arabī*. Beyrut: Dâru'l-'İlm li'l-Melâyîn, 1981.

Fihrî, Dırâr b. el-Hattâb. *Dīvān*. thk. Fârûk Useylim b. Ahmed. Beyrut: Dâru Sâdır, 1996.

Gökgöz, Turgay, “Arap Şiirinde Nakiza Türü”. *Nüsha*. cilt 20/sayı 51 (2020), 31-56.

İbn ‘Asâkir, Ebu’l-Kâsım, 'Ali b. el-Hasen b. Hibetullâh b. 'Abdullah eş-Şâfi‘î. *Tārīhu medîneti Dimaşḳ*. thk. Muhibbuddîn Ebû Sa‘îd vd. Beyrût: Dâru’l-Fikr, 1995.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed 'Abdulmelik. *Sīretu’n-Nebī*. thk. Mecdî Fethi es-Seyyid. Tanta: Dâru’s-Sahâbe Li’t-Turâs, 1995.

İbn Kesîr, ‘İmâdudîn Ebi’l-Fidâ İsmâ'îl b. ‘Amr. *el-Bidāyetu ve’n-nihāye*. thk. 'Abdullah b. 'Abdulmuhsin et-Turkî. Cîze: Hecr li’t-Tıbâ‘ati ve’n-Neşr ve’t-Tevzî‘ ve’l-İ‘lân, 1999.

İbn Manzûr. *Lisānu'l-'Arab*. Kahire: Dâru'l-Ma'ârif, ts.

İbn Sa'd b. Menî‘ ez-Zuhrî. *Kitābu’ṭ-ṭabaḳāti'l-kebīr*. thk. ‘Ali Muhammed ‘Umar. Kahire: Mektebetu’l-Hâncî, 2001.

İbn Sellâm, Muhammed el-Cumahî. *Ṭabakātu fuḥûli’ş-şu‘arâ’*. thk. Mahmûd Muhammed Şâkir. Cidde: Dâru’l-Medenî, ts.

İmru’u’l-Kays. *Dīvān*. thk. Mustafa ‘Abduşşâfî. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 2004.

Ka‘b b. Mâlik el-Ensârî. *Dīvān*. thk. Sâmî Mekkî el-‘Ânî. Bağdat: Mektebetu’n-Nahda, 1966.

Kabeş, Ahmed. *Mecma'u'l-ḥikem ve'l-emṡāl fi'ş-şi'ri'l-'Arabī*. Dimaşk: Dâru'r-Raşîd, 1979.

Mâlikî, Muhammed b. Yahyâ b. Muhammed b. Yahyâ b. Ahmed b. Ebî Bekr. *et-Temhīd ve’l-beyān fî maḳteli’ş-şehīd ‘Uṡmān*. thk. Ahmed Ferîd el-Hicâzî vd. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 2003.

Muberrid, Ebu’l-‘Abbâs Muhammed b. Yezîd. *el-Fādıl*. thk. ‘Abdulazîz el-Meymenî. Kahire: Dâru’l-Kutubi’l-Mısriyye, 1995.

Nas, İhsân. *el-‘Asabiyyetu’l-ḳabeliyye ve eseruhâ fi’ş-şi‘ri’l-umevī*. Dimaşk: Dâru’l-Fikr, 1973.

Nemerî, Yûsuf b. 'Abdullah b. 'Abdilazîz el-Kurtubî. *el-İstī‘āb fī ma‘rifeti’l-aṣḥāb*. thrc. ‘Âdil Murşid. Amman: Dâru’l-A‘lâm, 2002.

Nîsâbûrî, Ebu’l-Fadl Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm. *Mecma‘u’l-emṣâl*. thk. Muhammed Muhyiddîn ‘Abdulhamîd. Kahire: Matba‘atu’s-Sunneti’l-Muhammediyye, 1955.

Râzî, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Ebî Hâtim Muhammed b. İdrîs b. el-Munzir et-Temîmî el-Hanzalî. *Kitābu'l-cerḥ ve't-ta'dīl*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1953.

Saffâr, İbtisâm Merhûn. *el-Emālī fi'l-edebi'l-islāmī*. Amman: Dâru'l-Minhâc, 2005.

Suheylî, Abdurrahmân. *er-Ravḍu’l-unuf fī şerhi’s-Sīreti’n-Nebeviyye li’bn’i-Hişām*. thk. ‘Abdurrahmân el-Vekîl. Kahire: Dâru’l-Kutubi’l-İslâmiyye, 1967.

Şâyib, Ahmed. *Tārīhu’n-nakāiḍ fi’ş-şi‘ri’l-‘Arabī*. Kahire: Mektebetu’n-Nahdati’l-Mısriyye, 1954.f

Yeşildağ, Abdussamed. “Sadru’l-İslâm Dönemi Nakâid Şiirleri Üzerine”. *Nüsha*. cilt 19/sayı 49 (2019), 121-150.

Yıldız, Neslihan *Siyer ve Meğazi Eşliğinde Kur’an Vahyini Okumak Enfâl Sûresinde Bedir Savaşı Örneği.* Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.